

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche (τόμος 100, τεῦχος 2/2009)

Στὸ νέο τεῦχος τοῦ διεθνoῦς κύρουσ περιoδικoῦ *ZNW* δημοσιεύονται πέντε κύριες μελέτες καὶ τέσσερις μικρότερες, καθὼς καὶ ἐπισκόπηση τῶν βιβλικῶν περιοδικῶν ποὺ κυκλοφόρησαν στὸ πρῶτο ἡμισιο τοῦ 2009.

Ἡ πρώτη κύρια μελέτη τοῦ περιοδικoῦ εἶναι τοῦ Carl Joachim Classen καὶ φέρει τὸν τίτλο «Kann die rhetorische Theorie helfen das Neue Testament, vor allem die Briefe des Paulus, besser zu verstehen?». Ἀφετηρία τοῦ συγγραφέα εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι ἰδιαίτερα κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ βιβλικὴ ἐπιστήμη ἀξιοποίησε δημιουργικὰ κατηγορίες τῆς λεγόμενης «ρητορικῆς θεωρίας» στὴν ἐρμηνεία τόσο τῆς Π.Δ. ὅσο καὶ τῆς Κ.Δ. Στὴ συνέχεια ὁ συγγραφέας κάνει μίαν σύντομη κριτικὴ ἐπισκόπηση τῆς ἔρευνας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δημοσίευσης τῶν δύο μελετῶν - σταθμῶν τοῦ H.D. Betz καὶ τοῦ G.A. Kennedy μέχρι σήμερα καὶ παρουσιάζει τὶς ἐρμηνευτικὲς τάσεις ποὺ ἐκδηλώθηκαν ὅσον ἀφορᾷ στὴ χρήση τῆς ρητορικῆς στὴν ἐρμηνεία τῆς Κ.Δ., ἀλλὰ καὶ τὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτήν. Στὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης τοῦ χρησιμοποιεῖ τὸ παράδειγμα τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς, γιὰ νὰ παρουσιάσει τὰ πλεονεκτήματα μίας τέτοιας ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης καὶ τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ὡστόσο παραμένουν ἀναπάντητα. Καταλήγει ὅτι ἡ ρητορικὴ κριτικὴ ὡς ἐρμηνευτικὴ μέθοδος μπορεῖ νὰ ἀξιοποιηθεῖ στὴν ἐρμηνεία τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολοίπων βιβλίων τῆς Κ.Δ. μὲ συνείδηση πάντοτε τῶν ἐρμηνευτικῶν ὁρίων καὶ δυνατοτήτων τῆς.

Στὸ δεύτερο ἄρθρο, μὲ τὸν τίτλο «Rabbinische Literatur und Neues Testament. Alte Schwierigkeiten und neue Möglichkeiten» ἡ Gudrun Holtz ἐξετάζει τὴν ἀξία ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν τὰ ραβινικὰ κείμενα στὴν κατανόηση καὶ ἐρμηνεία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ συγγραφέας συζητᾷ τὸ πρόβλημα τῆς χρονολόγησης τῶν ραβινικῶν κειμένων, τὸ ὁποῖο ὑπῆρξε καὶ ὁ σοβαρότερος –κατὰ τὰ τελευταῖα 25 χρόνια– ἀντίλογος στὴν ἀξιοποίηση τῶν ραβινικῶν κειμένων γιὰ τὴν κατανόηση τῶν καινοδιαθηκικῶν κειμένων καὶ διατυπώνει τὴ θέση ὅτι ἡ ἀξιολόγηση τῆς ἀναλογίας καὶ ἡ υἰοθέτηση τοῦ μοντέλου τοῦ πολιτισμικοῦ κώδικα μποροῦν νὰ προσφέρουν νέες δυνατότητες συγκριτικῆς ἀνάλυσης τῶν καινοδιαθηκικῶν καὶ ραβινικῶν κειμένων.

Τὸ ἄρθρο τοῦ Stephen Hultgren, «The Apostolic Church's Influence on the Order of Sayings in the Double Tradition; Part II: Luke's Travel Narrative», εἶναι, ὅπως ἄλλωστε προδίδει ὁ ὑπότιτλός του, τὸ δεύτερο μέρος μίας ἐκτενοῦς μελέτης

σχετικά με τη σειρά τῶν λογίων στή διπλή παράδοση στό κατά Ματθαῖον καί κατά Λουκᾶν (τό πρώτο μέρος εἶχε δημοσιευθεῖ στόν τόμο 99 [2008] τοῦ περιοδικοῦ). Ὁ συγγραφέας ἐξετάζει ἐπιμέρους παραδείγματα αὐτῆς τῆς διπλῆς παράδοσης καί καταλήγει σέ συμπεράσματα παρόμοια μέ ἐκεῖνα, στά ὁποῖα κατέληξε στό πρώτο μέρος τῆς μελέτης του: ἡ σειρά τῶν λογίων σέ αὐτήν τή διπλή παράδοση μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ καλύτερα, ἐάν συνδεθεῖ μέ τήν εὐρύτερη εὐαγγελική παράδοση καθὼς ἐπίσης καί μέ ζητήματα τῆς ζωῆς πού ἀπασχολοῦσαν τήν ἀποστολική Ἐκκλησία, παρά ἐάν ἀποδοθεῖ στήν ἐπίδραση ἑνὸς μόνο κειμένου τῆς Πηγῆς Q. Θά ἀκολουθήσει σέ προσεχές τεῦχος κι ἕνα τρίτο μέρος, ὅπου ὁ συγγραφέας ἀξιοποιώντας τὰ συμπεράσματα τοῦ πρώτου καί δευτέρου μέρους θά προτείνει μία ἐναλλακτική λύση γιά τή διατήρηση, παράδοση καί ἔνταξη τοῦ ὕλικου τῆς διπλῆς παράδοσης μέσα στό κατά Ματθαῖον καί στό κατά Λουκᾶν.

Ὁ Jörn Müller πραγματεύεται στή συνέχεια στό ἄρθρο του μέ τόν τίτλο «Willensschwäche und innerer Mensch in Röm 7 und bei Origenes; Zur christlichen Tradition des Handelns wider besseres Wissen» τό πρόβλημα τῆς «ἀκρασίας», τῶν ἠθικῶν δηλαδή ἐπιλογῶν πού κάνει ὁ ἄνθρωπος ἐναντία στήν κρίση καί στή θέλησή του. Ὁ συγγραφέας ἀναλύει τόν καινοδιαθηκικό *locus classicus* γιά τό συγκεκριμένο ζήτημα –δηλαδή τὸ Ρωμ. 7– καί παρουσιάζει τόν τρόπο πού αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸν Ὁριγένη στό ὑπόμνημά του καί ἀξιοποιεῖται γιά τή διατύπωση πρωτότυπων θέσεων ὅσον ἀφορᾶ στήν ἀνθρώπινη «ἀκρασία». Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διαχρονικὴ συζήτηση σχετικά μέ αὐτὸ τὸ ἠθικὸ πρόβλημα μπορεῖ νά κατανοηθεῖ ὄχι μόνο μέσα στό πλαίσιο τῆς πρόσληψης τῆς ἀντίληψης περὶ «ἀκρασίας» τῶν κλασικῶν χρόνων ἀλλὰ μέ τή βοήθεια μίας «ἐναλλακτικῆς» παράδοσης, ἡ ὁποία ἔχει τις ρίζες της στήν Κ.Δ.

Στὴν πέμπτη κύρια μελέτη τοῦ περιοδικοῦ ὁ Jorg Christian Salzmann («Jüdische Messiasvorstellungen in Justins Dialog mit Trypho und im Johannesevangelium») συγκρίνει τόν τρόπο πού παρουσιάζει ὁ Ἰουστίνος στό *Διάλογο πρὸς Τρύφωνα* τὶς ἰουδαϊκὲς ἀντιλήψεις περὶ Μεσσία μέ ἐκεῖνες πού ἀποδίδει στοὺς Ἰουδαίους τὸ κατά Ἰωάννην εὐαγγέλιο καί ἐντοπίζει ὁμοιότητες καί διαφορές. Τὸ κείμενο τοῦ Ἰουστίνου μπορεῖ κατὰ τὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα νά ἀποτελέσει μία μαρτυρία τῶν ἰουδαϊκῶν μεσσιανικῶν προσδοκιῶν κατὰ τὸν 1ο καί 2ο αἰ. μ.Χ., οἱ ὁποῖες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στήν ἀντιπαράθεση Ἰουδαϊσμοῦ καί Χριστιανισμοῦ.

Ἀκολουθοῦν τέσσερις σύντομες μελέτες. Στὴν πρώτη, μέ τόν τίτλο «The Words of the Luminaries, the Curse of the Law, and the Outpouring of the Spirit in Gal. 3,10-14», ὁ Rodrigo J. Morales ἀποπειρᾶται νά ἐρμηνεύσει τὸ Γαλ. 3,10-14 μέ τὴ βοήθεια μίας ἰουδαϊκῆς παράδοσης, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ στό Δευτεροσαῖα, στοὺς *Λόγους τῶν Περφωτισμένων* στό Κουμράν (4Q504) καί στὴ *Διαθήκη τοῦ Ἰούδα*. Σύμφωνα μέ τὸ συγγραφέα, τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού διαδραματίζει τὸ ρόλο-κλειδί στήν κατανόηση τοῦ σχετικοῦ χωρίου. Στὴ δεύτερη, μέ τόν τίτλο «Bathed in living waters; Papyrus Oxyrhynchus 840 and Christian baptism reconsidered», ὁ Alistair Stewart-Sykes ἐξετάζει τὴν πιθανότητα τὸ ἐξωκανονικὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο

διασώζει ο πάπυρος PΟxy 840, να συνδέεται με κάποια ένδοχριστιανική αντίπαράθεση σχετικά με το βάπτισμα, ή όποια αντικατοπτρίζει την προσπάθεια χριστιανικών ομάδων να διακριθούν από Ιουδαϊκές ομάδες που έδιναν έμφαση σε τελετουργίες καθαρισμού. Παρόμοιες συζητήσεις φαίνεται ότι διεξάγονταν την ίδια εποχή και στη Συρία με την όποια συνδέει ο συγγραφέας το κείμενο του παπύρου. Η Teresa Kuo-Yu Tsui εξετάζει στο τρίτο άρθρο («Some Observations on the Use of the Future in Rom. 6,5,8») τη χρήση του μέλλοντος στα Ρωμ. 6,5,8 και υποστηρίζει ότι σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για γνωμικό άοριστο, ό όποιος εκφράζει τη διαχρονικότητα του γεγονότος ότι οί πιστοί θα είναι ή θα ζήσουν σίγουρα εν Χριστώ ως αποτέλεσμα του θανάτου τους με τον Χριστό. Στην τελευταία μελέτη («Problematisches ίνα και im Neuen Testament») ό Dieter Zeller εξετάζει εκείνα τα χωρία της Κ.Δ., όπου ή χρήση της φράσης «ίνα και» παρουσιάζει προβλήματα. Θεωρεί ότι σε αυτές τις περιπτώσεις τό «και» έξυπηρετεί ένα λογικό συλλογισμό και σκοπό έχει να καταδείξει ότι τό γεγονός είναι τό προσδοκώμενο ή τό αποτέλεσμα μίας αίτίας (ή τό αντίστροφο).

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft (τόμος 121, τεύχος 3/2009)

Τό περιοδικό *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* είναι ένα έγκριτο έπιστημονικό περιοδικό, τό όποίο έδώ και 100 περίπου χρόνια δημοσιεύει έπιστημονικές μελέτες από τό χώρο της έρευνας της Παλαιάς Διαθήκης και του αρχαίου Ιουδαϊσμού. Κυκλοφορεί τέσσερις φορές τό χρόνο και συμπληρώνεται από μία σειρά μελετών, γνωστή ως *Beihefte zur ZAW*.

Τό πρώτο άρθρο του τρίτου τεύχους του 2009 είναι του Nadav Na'aman και φέρει τόν τίτλο «Saul, Benjamin and the Emergence of 'Biblical Israel'». Ό συγγραφέας σε αυτό αποπειράται να απαντήσει στο έρώτημα, γιατί οί συγγραφείς του Ιούδα χρησιμοποίησαν τόν όρο «'Ισραήλ» για να δηλώσουν τό βασίλειο του 'Ιούδα και τους κατοίκους του. Μετά από εξέταση έπιμέρους προβλημάτων ό συγγραφέας διατυπώνει την ύπόθεση ότι ή ιδέα του «βιβλικού 'Ισραήλ» γεννήθηκε στην ιστοριογραφία του 'Ιούδα κατά την προαιχμαλωσιακή περίοδο. Ό όρος «'Ισραήλ» προτιμήθηκε, έπειδή δήλωνε μία επικράτεια μεγαλύτερη εκείνης του βασιλείου του 'Ιούδα κι έπειδή μετά την κατάληψη του Βόρειου Βασιλείου από τους 'Ασσύριους δέν τόν διεκδικούσε πλέον κανείς.

Ο Joseph Fleishman στο δεύτερο άρθρο, με τόν τίτλο «Did a Child's Legal Status in Biblical Israel depend upon his being Acknowledged?», εξετάζει κατά πόσο στόν αρχαίο 'Ισραήλ ή νομική θέση του παιδιού έξαρτιόταν άμεσα από την άναγνώρισή του από τόν πατέρα του. Υποστηρίζει ότι αυτά τα δύο είναι άνεξάρτητα κι ότι κάθε παιδί που γεννιόταν μέσα σε μία νόμιμη σχέση θεωρούνταν νόμιμο τέκνο του πατέρα του. Η νομική αρχή φαίνεται ότι διατυπώθηκε για να αποφευχθούν περιπτώσεις, όπου ένα παιδί μπορούσε να θεωρηθεί χωρίς πατέρα, αποκομμένο από τό οικογενειακό πλαίσιο, άπόκληρο και χωρίς τα δικαιώματα του γιού και κληρονόμου.

Στὸ τρίτο ἄρθρο, «Die »eherne Schlange«. Zur Religionsgeschichte und Theologie von Num. 21,4-9», ὁ Bernd U. Schipper ἐξετάζει κατὰ πόσο ἡ ἱστορία τοῦ χάλκινου ὄφεως εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ ἀντιλήψεις τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς σχετικά μὲ τὸ γήτεμα τῶν φιδιῶν. Ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι ἡ ἱστορία στὸ Ἰσραὴλ στὸ Ἰσραήλ στὴν ἔρημο ὡς ἓνα παράδειγμα ἀντίθεσης πρὸς τὴ συνεχιζόμενη πρακτικὴ τοῦ γιτέματος τῶν φιδιῶν καὶ τῶν μαγικῶν τελετουργιῶν.

Ὁ Juha Pakkala στὴ συνέχεια («The Date of the Oldest Edition of Deuteronomy») ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀρχαιότερη ἔκδοση τοῦ Δευτερονομίου ἀνάγεται σὲ μία ἐποχὴ μετὰ τὸ 586 π.Χ. καὶ θεωρεῖ ἀπίθανη τὴ χρονολόγησι τοῦ λεγόμενου «Πρωτοδευτερονομίου» στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωσία ἢ σὲ οποιαδήποτε ἄλλη στιγμὴ τῆς μοναρχίας ὡς ἀπίθανη. Εἰδικὰ τὸ ἀρχαιότερο κείμενο τοῦ Δτν 12, τὸ ὁποῖο γενικὰ θεωρεῖται ὡς ὁ πυρήνας τοῦ Πρωτοδευτερονομίου, μπορεῖ νὰ συντάχθηκε μόνο σὲ μία συνάφεια, ὅταν δὲν ὑπῆρχε Ναός, κράτος ἢ μονάρχης, ἐνῶ ἄλλα τμήματα τοῦ Πρωτοδευτερονομίου, στὸ μέτρο πού αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀποκατασταθεῖ, ἐπίσης προδίδουν μία μεταγενέστερη χρονολόγησι.

Τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τῶν Ο΄ γιὰ τὴν ἀφιέρωσι τοῦ Ναοῦ ἀπὸ τὸν Σολομῶντα ἀποτελεῖ τὸ θέμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Martin Rösel πού ἀκολουθεῖ («Salomo und die Sonne. Zur Rekonstruktion des Tempelweihspruchs I Reg 8,12f.»). Ὁ συγγραφέας θέτει τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο τὸ ἀρχικὸ ἑβραϊκὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο ἀπέτελεσε τὴ βάση τῆς ἑλληνικῆς μετάφρασις, μπορεῖ νὰ ἀποκατασταθεῖ καὶ καταλήγει σὲ δύο συμπεράσματα: 1) δὲν εἶναι δυνατὴ μία ἀξιόπιστη ἀπόδοσι τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου στὰ ἑβραϊκά, καὶ 2) τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κείμενο ἔχει τὴ δική του θεολογικὴ ἀντίληψη, ὅσον ἀφορᾷ στὸ Ναὸ τοῦ Σολομῶντος. Τὸ ὑποτιθέμενο προηγούμενο πρωτότυπο πού χρησιμοποιήθηκε στὴ μετάφρασι τῶν Ο΄, δὲ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ νὰ ἀνακατασκευασθεῖ ἡ ἰδεολογία γιὰ τὸ Ναὸ πρὶν τὸν Σολομῶντα.

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους («Omnipresent in Narratives, Disputed among Grammarians: Some Contributions to the Understanding of wayyiqtol and their Underlying Paradigms») ὁ Gard Granerod συζητᾷ τὴ συντακτικὴ λειτουργία τοῦ τύπου wayyiqtol, ὁ ὁποῖος εἶναι χαρακτηριστικὸς στὶς ἀφηγήσεις τοῦ ἑβραϊκοῦ βιβλικοῦ κειμένου. Διατυπώνει τὴν ὑπόθεσι ὅτι ἡ κυρίαρχη παρατακτικὴ σύνταξι τῶν ἀφηγήσεων στὴ μετάφρασι τῶν Ο΄ θὰ μπορούσε νὰ λειτουργήσει ὡς ὑπόδειγμα γιὰ τὶς σύγχρονες μεταφράσεις. Κατὰ συνέπεια, οἱ μονότονες ἀλυσίδες τῶν ἀρχικῶν προτάσεων wayyiqtol στὶς ἑβραϊκὲς ἀφηγήσεις θὰ μπορούσαν νὰ ἀποδοθοῦν στὶς σύγχρονες γλώσσες μὲ παρατακτικὴ σύνδεσι.

Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie (τόμος 51, τεῦχος 2/2009)

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τεύχους, μὲ τὸν τίτλο «Nachdenken über den ontologischen Gottesbeweis. Eine Diskussion philosophischer Einwände gegen seine beiden Grundformen mit einem Blick auf die zeitgenössische Theologie», ὁ

Bernd Goebel εξετάζει, λαμβάνοντας υπόψη τη σύγχρονη θεολογία, εκείνες τις αντιρροήσεις που διατυπώθηκαν και εξακολουθούν να διατυπώνονται έναντι των τροπικών και μη τροπικών οντολογικών επιχειρημάτων για την ύπαρξη του Θεού. Ξεετάζει τέσσερις παλαιότερες σημαντικές έκδοχές της οντολογικής απόδειξης: εκείνη του Άνσελμου στο σύγγραμμά του *Προσλόγιον*, το έπιχείρημα του Καρτέσιου και το τροπικό έπιχείρημα του Leibniz, το όποιο στη συνέχεια υποστηρίχθηκε από τους Hartshorne και Plantinga. Ό συγγραφέας καταλήγει ώστόσο ότι ή απόρριψη των δύο έκδοχών του οντολογικού έπιχειρήματος (τροπικού και μη τροπικού) είναι μία υπόθεση περισσότερο προβληματική απ' ό,τι συνήθως γίνεται αντιληπτό.

Ό Ulrich Lincoln, στη συνέχεια, στο άρθρο του με τον τίτλο «*Das Nichts, das alles zur Erscheinung kommen lässt*». Sören Kierkegaards Begriff des Anlasses und seine hermeneutische Relevanz für die Theologie» εξετάζει την ιδέα της περίστασης (*Andlegning*), όπως αυτή αναπτύσσεται στα έργα του Sören Kierkegaard. Ό Kierkegaard περιγράφει την περίσταση ως ένα μυστηριώδες αλλά και ισχυρό στοιχείο στην έπικοινωνία σέ όλα τα έπιπέδα της ανθρώπινης ύπαρξης, π.χ. στην αισθητική, την ήθική και τη θρησκεία. Άκολουθώντας την έρμηνεία του Kirkegaard ό συγγραφέας καταλήγει σέ συμπεράσματα σημαντικά για την κατανόηση μίας θεολογικής έρμηνείας, ή όποία αντιλαμβάνεται την περίσταση ως ένα δυναμικό στοιχείο στη μετάδοση του εὐαγγελίου.

Ό τρίτη μελέτη είναι του Holger Thiel και φέρει τον τίτλο «*Konditionale Argumentation in Plantingas Religionsphilosophie*». Ό συγγραφέας συζητά τη λεγόμενη «warrant-theory» του Alvin Plantinga, σύμφωνα με την όποία υπάρχει ίσοιμία μεταξύ των έπιστημονικών και θρησκευτικών συλλογιστικών προτάσεων και καταλήγει ξεκινώντας από την προοπτική της θεωρίας για τις υποθετικές συλλογιστικές προτάσεις ότι ή θεωρία του Plantinga για την ίσοιμία των θεολογικών και έπιστημονικών συλλογισμών δέ μπορεί να ισχύσει κι ότι το τμήμα εκείνο της «warrant-theory», το όποιο ασχολείται με τη φιλοσοφία της θρησκείας, δέν προσφέρει τίποτε στην πραγματική γνώση.

Ό Christian Danz παρουσιάζει στην έπόμενη μελέτη («*Der Jesus der Exegeten und der Christus der Dogmatiker. Die Bedeutung der neueren Jesusforschung für die systematisch-theologische Christologie*») τα πορίσματα της νέας φάσης στη λεγόμενη έρευνα του ιστορικού Ίησού και άναζητά τη σημασία που αυτά μπορεί να έχουν για τη Χριστολογία από συστηματικής και θεολογικής άποψης. Ό συγγραφέας καταλήγει ότι ή δογματική Χριστολογία έχει ως σκοπό της να έξηγήσει την άλληλεπίδραση μεταξύ γεγονότος και έρμηνείας, ή όποία είναι θεμελιώδους σημασίας για κάθε έρμηνεία της ιστορίας.

Στο τελευταίο άρθρο του τεύχους («*Auf dem Weg zu einer narrativen Theodizee. Gott und das Leid bei Eleonore Stump: Eine Annäherung*») ό Christoph J. Amor παρουσιάζει με συστηματικό και κριτικό τρόπο τις θέσεις της φιλοσόφου Eleonore Stump και υποστηρίζει ότι ή βασική θέση της Stump να έρμηνεύσει το

κακὸ ὡς παιδαγωγικὸ μέσα στὸ πλαίσιο μιᾶς γενικότερης ἐπιχειρηματολογίας γιὰ τὴν ἐλεύθερη θέληση, δὲν ἔχει ἀλλάξει οὐσιαστικά κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια.

Evangelische Theologie (τόμος 69, τεύχος 3/2009)

Τὸ περιοδικὸ *Evangelische Theologie* εἶναι ἓνα διεθνoῦς κύρους διαθεματικὸ θεολογικὸ ἔντυπο, τὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται σὲ ἀκαδημαϊκοὺς, σὲ κληρικοὺς, σὲ φοιτητὲς τῆς θεολογίας ἀλλὰ καὶ σὲ μὴ εἰδικoὺς καὶ πραγματεῦται σὲ θεματικὰ καὶ μὴ τεύχη ἐπικαιρὰ θεολογικὰ ζητήματα. Κυκλοφορεῖ ἕξι φορὲς τὸ χρόνο.

Στὸ τρίτο τεύχος τοῦ τρέχοντος ἔτους τὸ θέμα ἦταν ὁ νέος τρόπος κατανόησης τῆς ἱστορίας καὶ ἡ σημασία πoῦ ἀπὸ αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἔχει γιὰ τὴ θεολογία. Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ περιοδικoῦ («Kulturwissenschaft und Exegese. Gegenwärtige Geschichtsdiskurse und die biblische Geschichtskonzeption») ὁ Lukas Bormann παρουσίασε τὶς ἐξελίξεις τῶν τελευταίων χρόνων στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες καὶ ὑπογράμμισε τὴ σημασία πoῦ ἔχει ἡ λεγόμενῃ «πολιτισμικὴ στροφὴ» (“cultural turn”) γιὰ τὶς ὑπόλοιπες ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ θεολογία. Ἰδιαίτερα ἡ πρόοδος στὶς πολιτισμικὲς ἐπιστῆμες (κοινωνιολογία, ἀνθρωπολογία κ.τ.λ.) συμβάλλει στὴν ὑπέρβαση τῶν ὁρίων πoῦ ἔθεταν οἱ προηγούμενες προσεγγίσεις τοῦ βιβλικoῦ κειμένου.

Ὁ Peter Lampe στὴ συνέχεια («Der Modellfall Auferstehung Jesu. Zu einer konstruktivistischen Theorie der Geschichtsschreibung») θέτει τὸ ἐρώτημα τῆς σημασίας πoῦ μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ κονστρουκτιβισμὸς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς θεωρίας γιὰ τὴν ἱστοριογραφία. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴ νέα αὐτὴ ἀντίληψη ἡ ἱστοριογραφία εἶναι ἓνα κατασκεύασμα, στὸ ὁποῖο γεγονότα καὶ ἐρμηνεῖα συνυφαίνονται μὲ τρόπο πoῦ δὲ μποροῦν νὰ διακριθοῦν καὶ ὅπου ἡ ἀναφορὰ πoῦ παρὸν εἶναι ἀπαραίτητη καὶ πάντοτε παροῦσα προϋπόθεση. Ὡς παράδειγμα ἐφαρμογῆς αὐτοῦ τοῦ θεωρητικoῦ πλαισίου ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τὸ παράδειγμα τῶν πρῶτων χριστιανικῶν ἀφηγήσεων γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο, μὲ τὸν τίτλο «Geschichte und Wahrheit im Matthäusevangelium. Das Problem der narrativen Fiktionen» ὁ Ulrich Luz ἐξετάζει τὴν πιθανὴ σχέση τοῦ κατὰ Ματθαῖον πρὸς τοὺς διαφόρους τύπους τῆς ἀρχαίας ἱστοριογραφίας ἀπὸ τὴ μία καὶ πρὸς τὰ παραδοσιακὰ βιβλικὰ ἱστοριογραφικὰ ἔργα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι διάφορα χαρακτηριστικὰ τοῦ εὐαγγελίου (ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἀναφορὰ στὴ Βίβλο ὡς μοναδικὴ πηγὴ τοῦ εὐαγγελίου, ἡ ἀνωνυμία, ἡ ἀπουσία προλόγου πoῦ νὰ ἀπευθύνεται στὸν ἀναγνώστη καὶ ἡ ὁμοιότητα τῶν ἀφηγήσεων μὲ ἀνάλογα γεγονότα τῆς Βίβλου) καταδεικνύουν ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀνήκει μᾶλλον στὸν τύπο τῆς βιβλικῆς ἱστοριογραφικῆς καταγραφῆς.

Ὁ Philip Stoellger τέλος («Glaube als Geschichte – Religion als Gedächtnis. Vom Nutzen und Vorteil der Historie für den Glauben») ἐξετάζει κατὰ πόσο πίστη καὶ ἱστορία μποροῦν νὰ συνδεθοῦν μεταξύ τους καὶ τὴ σημασία πoῦ ἔχει ἡ νέα ἀντίληψη περὶ ἱστορίας γιὰ τὴν πίστη καὶ τοὺς πιστοὺς.

Kerygma und Dogma (τόμος 55, τεύχος 1/2009)

Στὸ πρῶτο τεύχος τοῦ ἔτους 2009 τοῦ περιοδικοῦ *Kerygma und Dogma* δημοσιεύονται τέσσερα ἄρθρα. Στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, τῆς Kartrin Schindehütte, μὲ τὸν τίτλο «Beweisstücke im Fall Anselm? “Id quo maius cogitari nequit” – gedankliche Stringenz und theologischer Sinn des so genannten ontologischen Gottesbeweises Anselms von Canterbury», ἡ συγγραφέας συζητᾷ τὸ λεγόμενο ὀντολογικὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο ἀνέπτυξε ὁ Ἅνσελμος στὸ ἔργο του *Προσλόγιον*. Παρουσιάζει μία συγκεκριμένη πτυχὴ τῆς σκέψης του καὶ τονίζει ὅτι κατὰ τὴ σύνθεση τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς διάστασης τοῦ διαλόγου μὲ τὸν Θεὸ ὁ Ἅνσελμος ὑπογράμμισε τὴ σχέση μεταξὺ τῆς ἀναζήτησης καὶ τῆς κατανόησης ὡς γλωσσικὴ δεξιότητα μέσα στὴν ἴδια τὴν πράξη πίστεως.

Στὴ συνέχεια («Gott höchstpersönlich. Das trinitarische Personverständnis in Schellings Spätphilosophie») ὁ Malte Dominik Krüger ἐξετάζει τὸ πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ φιλόσοφος Friedrich Wilhelm Joseph Schelling τὸν προσωπικὸ Θεὸ καὶ ποιά θέση καταλαμβάνει αὐτὴ ἡ ἰδέα μέσα στὸ φιλοσοφικὸ του ἔργο. Ἐνῶ στὰ νεότερα χρόνια του ὁ Schelling ἀπέρριψε τὴν ἰδέα ἑνὸς προσωπικοῦ Θεοῦ, ἐπέστρεψε σὲ αὐτὴν ἀργότερα. Ὀνόμασε τὸ ἀπόλυτο, τὸ ὁποῖο θεώρησε ὅτι εἶναι πρόσωπο, «πατέρα». Αὐτὸς ὁ πατέρας ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ πραγματώσει τὴ φύση του ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν υἱὸ καὶ τὸ πνεῦμα. Μὲ τὴ δημιουργία ὁμως τοῦ κόσμου ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα, οἱ ὁποῖοι μέχρι τότε ἦταν στιγμὲς τῆς φύσης τοῦ πατέρα, καθίστανται ἀνεξάρτητα πρόσωπα, μέσω τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτεται ἡ φύση τοῦ πατέρα. Ἐπειδὴ σὲ αὐτὴ τὴ διαδικασίαν ὁ πατέρας προσφέρει ἐλεύθερα τὴ φύση του πρὸς χάριν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἡ φύση του φανερῶνται ὡς ἀγάπη.

Στὸ τρίτο ἄρθρο, μὲ τὸν τίτλο «Konsensökumene? Differenzökumene? Ökumene der Profile? Ulrich Körtner's Beitrag zur neueren Diskussion um Leitvorstellungen des ökumenischen Gesprächs», ὁ Bernd Oberdorfer σχολιάζει κριτικὰ τὴ θέση ποὺ διατύπωσε πρόσφατα ὁ Ulrich Körtner σχετικά μὲ τὸ μέλλον τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν. Σύμφωνα μὲ τὸν Körtner κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται μία μετακίνηση «ἀπὸ τὸν οἰκουμενισμό τῆς συμφωνίας (consensus) πρὸς τὸν οἰκουμενισμό τῶν διαφορῶν», μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τώρα οἱ ἐκκλησίες, ποὺ συμμετέχουν στὸ διάλογο, τονίζουν περισσότερο τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τους καὶ τὶς διαφοροποιήσεις τους. Μία τέτοια στάση εἶναι τὸ ἀρνητικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐγωῖσμοῦ ἀλλὰ καὶ ἡ θετικὴ ἔκφραση τῆς πολυμορφίας, τῆς δημιουργίας καὶ τῆς πολυφωνίας τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Körtner ἐκτιμᾷ ὅτι οἱ οἰκουμενικοὶ διάλογοι πρέπει νὰ ἔχουν ὡς στόχο νὰ καταστήσουν σαφὲς ὅτι ἡ κάθε ἐκκλησία χρειάζεται τὶς ἄλλες γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ. Ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου παρατηρεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ θέση τοῦ Körtner οὐσιαστικὰ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ θέση τοῦ «οἰκουμενισμοῦ τῆς συμφωνίας», ἀλλὰ μάλλον ἀποτελεῖ συνέχειά της.

Ὁ Francis Watson στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τὸν τίτλο «Is the Historian competent to speak of the Resurrection of Jesus? A Study in Hermeneutics» θέτει τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο ἡ ἱστορικοκριτικὴ μέθοδος δημιουργεῖ

προβλήματα για την χριστιανική πίστη στην ανάσταση του Ίησού. Συχνά ο ιστορικός προσπαθεί να περάσει πίσω από τις εὐαγγελικές ἀφηγήσεις για την ἀνάσταση, να ἐντοπίσει τὸν ιστορικό πυρήνα τους καὶ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ιστορική ἀλήθεια. Ο Watson ἀσκώντας κριτική σὲ αὐτὴν τὴν τάση ἐπισημαίνει τρία στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν καὶ ἀπὸ τὶς ἐξελίξεις στὴ σύγχρονη ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας. Πρῶτον, δὲν ὑπάρχει ἓνας «καθαρὰ ἱστορικός» τρόπος γιὰ νὰ κατανοηθοῦν τὰ γεγονότα, γιατί ἡ ἱστορία, ὡς καταγραφή γεγονότων, ἐμπεριέχει πάντοτε τὸ στοιχεῖο τῆς ἐρμηνείας. Δεύτερον, ὁ συγγραφέας ἀπορρίπτει ὡς συνέχεια τῆς προηγούμενης θέσης τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἱστορία θὰ πρέπει νὰ ἀποχωρισθεῖ ἀπὸ ἄλλες ἐπιστήμες, ὅπως εἶναι γιὰ παράδειγμα ἡ θεολογία. Στὴν ἱστορική ἔρευνα δὲν εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖο νὰ γίνεται ἡ διάκριση μεταξὺ τοῦ γεγονότος τῆς ἀνάστασης) καὶ τῆς παρουσίας του (τῶν εὐαγγελικῶν ἀφηγήσεων περὶ ἀναστάσεως).

Kerygma und Dogma (τόμος 55, τεῦχος 2/2009)

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ δευτέρου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ *Kerygma und Dogma*, μὲ τὸν τίτλο «Comenius, Lichtmetaphysik und Wissenschaftsreform», ὁ Jan Rohls ἐξετάζει τὴν ἰδέα τῆς παγκόσμιας ἐπιστήμης, ποὺ εἰσήγαγε ὁ Johann Amos Comenius κατὰ τὸ πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 17ου αἰ. καὶ ἀναλύει τὸ θεολογικὸ τῆς ὑπόβαθρο. Ὁ Comenius ἐπηρεάστηκε πολὺ στὴ σύλληψη καὶ συγκρότηση αὐτοῦ τοῦ προγράμματος ἐπιστημονικῆς ἀναδιάρθρωσης ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, Johann Heinrich Alsted, καθηγητὴ τῆς Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Herborn. Τὸ γεγονὸς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ τὸ πρόγραμμά του ἔχει ἰσχυρότερο θεολογικὸ ὑπόβαθρο ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνο ἀντίστοιχων προσπαθειῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐξηγεῖ γιατί, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα, ὁ Comenius δὲν υἱοθέτησε τὴν ἀντίληψη περὶ ἐπιστήμης ποὺ προώθησε κυρίως ἡ Βασιλικὴ Ἑταιρεία.

Ὁ Martin Hailer, στὴ συνέχεια («Glaube und Vernunft. Evangelische Überlegungen anlässlich der Regensburger Vorlesung Benedikts XVI»), προσεγγίζει ἀπὸ λουθηρανικὴ πλευρὰ τὴ γνωστὴ ὁμιλία τοῦ πάπα Βενέδικτου στὸ Regensburg τὸ φθινόπωρο τοῦ 2006 καὶ ἰδιαίτερα τὸ ζήτημα τῆς σχέσης πίστεως καὶ λογικῆς, τὸ ὁποῖο ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ θέματα ἐκείνης τῆς ὁμιλίας. Ὁ συγγραφέας τονίζει στὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ λογικὴ δὲν εἶναι ἓνα οὐδέτερο ἐργαλεῖο κατανόησης, ἀλλὰ ἐμπλέκεται στὴ στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸν Θεό. Στὴ συνέχεια παρατηρεῖ ὅτι ὑπάρχει ἓνα εἶδος φυσικῆς ἰδέας γιὰ τὸν Θεό, ἃν καὶ αὐτὴ δὲν παρουσιάζει τὸν Θεό ὡς πατέρα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κι ἐπομένως εἶναι ἐσφαλμένη. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα σχολιάζονται μὲ τὴ βοήθεια κειμένων τοῦ Λουθήρου. Εἰδικότερα, ὅσον ἀφορᾷ στὴ δεύτερη παρατήρηση, αὐτὴ ὁδηγεῖ τὸ συγγραφέα σὲ μία ἀνάλυση τῶν πρόσφατα δημοσιευμένων θέσεων τοῦ φιλόσοφου Thomas Rentsch.

Τὸ τρίτο ἄρθρο εἶναι τοῦ Jonas Adelin Jorgensen καὶ φέρει τὸν τίτλο «Theology of Religious as Interreligious Hermeneutics. Presentation and Discussion of a

Typological Model for Theology of Religions on the Basis of Two Field Studies of Syncretistic Religious Movements». Σε αυτό ο συγγραφέας αναπτύσσει ένα θρησκευοθεολογικό μοντέλο με βάση δύο εμπειρικές μελέτες σχετικά με τη συνάντηση Χριστιανισμού και Ίσλαμ αφ' ενός και Χριστιανισμού και Ίνδουϊσμού αφ' ετέρου. Η μελέτη αυτής της συνάντησης προϋποθέτει και επιβεβαιώνει μία διαθρησκευιακή έρμηνευτική. Με βάση αυτήν την έρμηνευτική μέθοδο ο Jorgensen αναπτύσσει μία τυπολογία και καταλήγει σε μία θέση, την οποία ονομάζει «χριστοκεντρικό πλουραλισμό». Η θέση αυτή κατά τη γνώμη του επιτρέπει τόσο τη διαφύλαξη της υπαρκσιακής και προσωπικής σχέσης του ανθρώπου με τον Ίησοϋ Χριστό, όσο και τη διεύρυνση και τη μεταβολή του χριστιανικού θεολογικού σύμπαντος μέσα από τη συνάντηση με τις άλλες θρησκείες.

Στό επόμενο άρθρο («Theologieggeschichte des Urchristentums. Zwölf Fragen des Schriftleiters von "Kerygma und Dogma" an den Neutestamentler Ferdinand Hahn») ο εκδότης του περιοδικού και καθηγητής της Συστηματικής Θεολογίας στην Εὐαγγελική Θεολογική Σχολή του Παν/μίου του Μονάχου, Gunther Wenz, θέτει στον όμοτιμο καθηγητή της Κ.Δ. του Παν/μίου του Μονάχου Ferdinand Hahn δώδεκα έρωτήματα σχετικά με την θεολογία του αρχέγονου Χριστιανισμού. Μεταξύ των έρωτήσεων είναι: η διάκριση συστηματικής θεολογίας/δογματικής και βιβλικής θεολογίας, η διάκριση θεολογίας της Κ.Δ. και Π.Δ., η σύνδεση ιστορίας της θεολογίας του αρχέγονου Χριστιανισμού και κανόνα, η σχέση ιστορικού Ίησοϋ και κηρύγματος της Έκκλησίας, η διάκριση μεταξύ της θεολογίας των κοινοτήτων που μιλούσαν άραμαϊκά και των έλληνιστικών-ιουδαιοχριστιανικών, η παύλεια θεολογία και η θεολογία της αντιοχειακής κοινότητας, τα κύρια χαρακτηριστικά της παύλειας θεολογίας, ο χαρακτήρας των συνοπτικών εὐαγγελίων, το κατά Ίωάννην εὐαγγέλιο και η σχέση του με τους συνοπτικούς.

Ο όμοτιμος καθηγητής της Έκκλησιαστικής Ιστορίας του Παν/μίου της Heidelberg Adolf-Martin Ritter στη συνέχεια («Situationsgerechtes kirchliches Handeln in der Spätantike und heute am Beispiel des Johannes Chrysostomos») θέτει το έρώτημα κατά πόσο οί σύγχρονοι λουθηρανοί, άπλά μέλη της εκκλησίας και κληρικοί, μπορούν να διδαχθούν από τον άγιο Ίωάννη τον Χρυσόστομο στην αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων λαμβάνοντας μάλιστα ύπ' όψη κάθε φορά τις εκάστοτε περιστάσεις. Ο συγγραφέας παρουσιάζει εν συντομία στην αρχή στοιχεία της βιογραφίας του άγίου και των έργων του καθώς και την εποχή κατά την οποία έζησε. Στη συνέχεια πραγματεύεται διεξοδικά το έρώτημα, το όποιο ο ίδιος έθεσε και καταλήγει ότι αυτό που έχει σημασία σήμερα δέν είναι να κατανοηθεί ο προτεσταντισμός κυρίως ως ο αντίποδας του καθολικισμού (όπως πρότεινε ο A. von Harnack), αλλά Ρωμαιοκαθολικοί και Προτεστάντες να θέσουν από κοινού το έρώτημα ποιά είναι το περιεχόμενο της χριστιανικής πίστης και ποιές συνέπειες έχει στη ζωή του κάθε πιστού. "Αν και οί συνθήκες από την εποχή του άγίου Ίωάννη του Χρυσόστομου μέχρι σήμερα έχουν αλλάξει, ο συγγραφέας

καταλήγει ότι τὸ παράδειγμα τοῦ ἁγίου μπορεῖ νὰ ὠφελήσει τοὺς σύγχρονους πιστοὺς καὶ νὰ δώσει ἀπαντήσεις στὰ παραπάνω ἐρωτήματα.

*Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη,
Λέκτορας Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.*

Studies in Christian Ethics (τόμος. 22, τεῦχος. 3, 2009)

Τὸ περιοδικὸ *Studies in Christian Ethics* ἀπευθύνεται κυρίως στὸν ἀγγλόφωνο θεολογικὸ κόσμον καὶ ἀσχολεῖται μὲ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴ Χριστιανικὴ ἠθική. Ἐκδίδεται σὲ συνεργασία μὲ τὴν Society for the Study of Christian Ethics ποὺ ἔχει ἕδρα τὴ Μεγάλῃ Βρετανία καὶ δημοσιεύει ἐπιστημονικὰ ἄρθρα σχετικά μὲ τὴ θεματικὴ αὐτὴ ἢ καὶ εἰσηγήσεις ἀπὸ ἀνάλογα συνέδρια.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο μὲ τίτλο «The 'Poor in Spirit' and Our Life in Christ: An Eastern Orthodox Perspective on Christian Discipleship» ὁ Liviu Barbu ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον του στὴ φράση «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» (Ματθ. 5,3), ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑψιστοῦ ὁμιλίᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ φράση αὐτὴ σύμφωνα μὲ κάποιους μελετητὲς (π.χ. Hans Dieter Betz) δὲν συναντᾶται σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς Κ.Δ ἢ γενικότερα στὴν ἀρχαία χριστιανικὴ καὶ μὴ (ἐλληνόφωνη) γραμματεία. Ἐστιάζοντας στὴ σπουδαιότητα τοῦ σχετικοῦ μακαρισμοῦ ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸ κείμενο τοῦ Ματθαίου, ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξετάσει σὲ ποῖο βαθμὸ μία ὑπομονετικὴ ἀνάλυση τῆς χριστιανικῆς ἀξίας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος μπορεῖ νὰ ἀναδείξει ἕνα εἶδος ζωῆς ἀντάξιο τῶν εὐλογιῶν ποὺ δέχονται οἱ «πτωχοὶ τῷ πνεύματι» στὴ Βασιλεία. Ἔτσι διαπιστώνεται πὺς ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ πραότητα ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆς χριστιανικῆς πορείας καὶ ζωῆς, μὲ τὴ βοήθεια ἐπιχειρημάτων ποὺ ἀντιλοῦνται ἀπὸ τὴν πατερικὴ γραμματεία, τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ κατεξοχὴν καὶ ἐπίσης ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πρακτικὴ καὶ πνευματικὴ ἀσκηση.

Ὁ Philip G. Ziegler στὸ δεῦτερο ἄρθρο μὲ τίτλο «'Not to Abolish, but to Fulfill': The Person of the Preacher and the Claim of the Sermon on the Mount» ἐπιχειρεῖ νὰ ἐντοπίσει καὶ ἀναδείξει τὴ βαθύτερη διασύνδεση ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας του, μὲ ἀφορμὴ τὴ θεώρηση ὅτι οἱ ἀξιώσεις τοῦ Ἰησοῦ στὸ *Ματθ.* 5, 17-20 ἀντιμετωπίζονται ὡς τὸ ἐρμηνευτικὸ κλειδί γιὰ τὶς ἠθικὲς ἀξιώσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Ὑψιστοῦ ὁμιλίας. Στὸ αὐτὸ πλαίσιο, ὁ συγγραφέας ἐπιθυμεῖ νὰ ἐρευνήσει τὸ σημαντικό ρόλο ποὺ διαδραματίζει ὁ Χριστὸς ὡς ὁ «πληρωτὴς τοῦ Νόμου» καὶ ὁ «κομιστὴς τῆς Βασιλείας», ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐρμηνευτικῶν προσεγγίσεων τῆς ἐπὶ τοῦ Ὑψιστοῦ ὁμιλίας ἀπὸ τοὺς Eduard Thurneysen καὶ Dietrich Bonhoeffer, οἱ ὁποῖοι διακηρύσσουν τὴ σημασία τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ὡς κήρυκα τῶν ἀξιώσεων τῆς ὁμιλίας, σὲ ἕνα μάλιστα ἐσχατολογικὸ ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο, ἀναδεικνύοντας καταληκτικὰ τὴ διασύνδεση τῶν ἐρμηνειῶν αὐτῶν μὲ τὴ διακήρυξη τῆς Βarmen.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μὲ τίτλο «Decolonization of the Lifeworld by Reconstructing the System: a Critical Dialogue Between Jurgen Habermas and Reinhold Niebuhr», ὁ Ilsup Ahn μὲ βάση τὴ σκέψη τοῦ Reinhold Niebuhr εἰσάγεται μία

προσπάθεια υπέρβασης τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ ἠθικοῦ συστήματος τοῦ Jurgen Habermas –ὁ ὁποῖος στὴν ἠθική του θεώρηση ἀφήνει ἐντελῶς ἐκτὸς συζήτησης δύο κρίσιμα ζητήματα, ὅπως τὸ χρῆμα καὶ τὴ δύναμη)– προτείνοντας μιὰ προσέγγιση, ὅπου ἀπαιτοῦνται τόσο τὰ πραγματικά ἠθικά ἰδεώδη ὅσο καὶ μιὰ ἀνάλογα θεμελιωμένη νομοθεσία μὲ κύρια ἐπιδίωξη τὴν ἠθική καθοδήγηση τῶν διαχειριστῶν τοῦ συστήματος.

Ὁ Stefan Heuser στὸ ἄρθρο τοῦ «Dancing with Macromolecules: Ethical Tasks at the Dawn of Molecular Medicine» καταπιάνεται μὲ ἓνα ἐξαιρετικά σύμπλοκο ζήτημα βιοηθικῆς. Μὲ βάση κάποιες πρόσφατες ἐφευρέσεις τῆς Γενετικῆς ἐπιστήμης θὰ ἐπιχειρήσει νὰ δείξει ὅτι ἡ βιοηθική χρειάζεται νὰ διαμορφώσει μιὰ προβληματική, ἡ ὁποία νὰ ἐνθαρρύνει μιὰ ἀνανεωμένη κατανόηση τῆς πολυπλοκότητας τῶν φαινομένων τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ μοριακὴ ἱατρικὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀνοικτή. Αὐτές, ὡστόσο, οἱ θεωρήσεις θὰ κριθοῦν τελικὰ ἐπὶ τῆς βάσει τῶν πορισμάτων τῶν νέων ἐξελίξεων στὸ κῶρο τῆς ἔρευνας τῶν βλαστοκυττάρων καὶ τῆς γενετικῆς.

Στὸ ἄρθρο μὲ τίτλο «Felicity to the Original Text? The Translation of Bonhoeffer's Ethics», ἡ Jennifer Moberly ἐπικεντρώνεται στὴν προσπάθειά της νὰ ἀναδείξει τὰ σοβαρὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει σὲ ἐπίπεδο τόσο γλωσσικὸ ὅσο καὶ ἐρμηνευτικὸ ἢ μετάφραση τῆς «Ἠθικῆς» τοῦ Bonhoeffer, ἡ ὁποία λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἀσάφειας καὶ τῶν γλωσσολογικῶν ἀδυναμιῶν της συσκοτίζει ἢ διαστρέφει ἀπὸ φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ ἄποψη τὴν ὅλη σκέψη τοῦ μεγάλου γερμανοῦ θεολόγου.

Ὁ Tobias Winright στὸ τελευταῖο μελέτημα τοῦ τρέχοντος τεύχους τοῦ περιοδικοῦ μὲ τίτλο «The Morality of Cluster Bombing», προσπαθώντας νὰ ἀναδείξει τὴν κρισιμότητα τοῦ ζητήματος τῆς χρήσης ὀπλῶν μαζικῆς καταστροφῆς ἐπὶ τῆς βάσει τῶν ἔργων τοῦ John C. Ford καὶ τοῦ Oliver O'Donovan, ἐπιχειρεῖ μιὰ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ θέματος στὸν ὀρίζοντα τῶν ἀρχῶν τῆς ἀναλογικότητας, τῆς διάκρισης κ.ἄ. Πρόκειται γιὰ ἓνα θέμα τὸ ὁποῖο, μολονότι κρίνεται καθοριστικῆς σημασίας ἀπὸ διάφορες ὀμάδες υπεράσπισης τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ Ἐκκλησίες, δὲν ἔχει ὡστόσο τύχει ἕως τώρα ἐνδελεχοῦς μέλετης, παρὰ μόνον σὲ περιστασιακὰ κείμενα καὶ διακυρήξεις.

International Journal of Systematic Theology (τόμος. 11, τεῦχος. 4, Ὀκτώβριος, 2009)

Τὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἀφιερωμένο στὴ θεολογία τοῦ Ἰωάννη Καλβίνου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς Μεταρρύθμισης. Εἰδικοὶ μελετητὲς τοῦ ἔργου του ἐπιχειροῦν νὰ προσεγγίσουν διάφορες ὀψεις τῆς πολυσήμαντης σκέψης του.

Στὸ προλογικὸ κείμενο τοῦ ἀφιερώματος μὲ τίτλο «Calvin amongst the Systematicians?» ὁ S. Holmes προσπαθεῖ νὰ δώσει τὸ στίγμα τοῦ ἀφιερώματος προσεγγίζοντας τὸ ἔργο τοῦ ἑλβετοῦ θεολόγου τῆς Μεταρρύθμισης μέσα ἀπὸ τὴν προ-

οπική τῆς συστηματικῆς θεολογίας, θέλοντας νὰ ἀναδείξει τὴ συμβατότητα ἢ μὴ τῆς καλβινικῆς θεολογίας μὲ τὸ πεδίο αὐτό.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «From Calvin to Gillespie on Covenant: Mythological Excess or an Exercise in Doctrinal Development?» ὁ Carl Trueman ἐξετάζει καταρχὰς τὴν πορεία διαμόρφωσης τῆς μεταρρυθμισμένης θεολογίας κατὰ τοὺς 16-17ο αἰῶνες, ὅπου διάφορες βασικὲς παράμετροι τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος (π.χ. οἱ ἔννοιες «ἔργα», «ἀπολύτρωση» κ.ἄ.) λαμβάνουν διαφοροετική θέση στὸ ὑπὸ ἀνάπτυξη δογματικὸ οἰκοδόμημα τῆς θεολογίας τῶν Μεταρρυθμιστῶν. Ἐξετάζοντας τὰ κείμενα τοῦ Καλβίνου καὶ τοῦ μετέπειτα ἐκφραστῆ του, Patrick Gillespie συμπεραίνει πὼς ἡ Μεταρρυθμισμένη θεολογία ποτὲ δὲν ἐγκατέλειψε τὸ ἀρχικὸ προτεσταντικὸ ἐνδιαφέρον διασύνδεσης τῆς ἐξηγητικῆς μὲ τὴ δογματικὴ σύνθεση.

Τὸ ἐπόμενο κείμενο, ἀπὸ τὸν Michael S. Horton, μὲ τίτλο «Union and Communion: Calvin's Theology of Word and Sacrament» ἐπιδιώκει νὰ ὑπερβῆ τὴν ἔνταση πὺρ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ ἔργου τοῦ Καλβίνου, σχετικὰ μὲ τὴ θέση τῶν μυστηρίων καὶ εἰδικὰ τῆς Εὐχαριστίας στὴν ὅλη συνάφεια τῆς θεολογίας του (δηλαδὴ εἶτε ὅτι ἀποτελοῦν τὰ μυστήρια κεντρικὸ ἄξονα στὸ ὅλο ἔργο του εἶτε ὅτι εἶναι ἓνα μᾶλλον ξένο σῶμα). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Εὐχαριστία ἀποτελεῖ οὐσιώδες γνῶρισμα στὴ σκέψη τοῦ Καλβίνου, ὀδηγώντας ἐπίσης καὶ σὲ μιὰ σημαντικὴ σὲ οἰκουμενικὸ πλαίσιο ἐκκλησιολογία.

Ὁ Mark A. Garcia στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Imputation as Attribution: Union with Christ, Reification and Justification as Declarative Word» ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξετάσει τὴ φύση τῆς «κατηγορίας», τοῦ καταλογισμοῦ εὐθυνῶν ὡς μιὰ πρωτίστως γλωσσικὴ ἐνέργεια. Θεωρεῖται πὼς πρόκειται γιὰ ἓνα σωτηριολογικὸ ἐπακόλουθο τῆς χριστολογικῆς ἰδέας τῆς ἀπόδοσης (attribution) καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μπορεῖ νὰ σχετισθεῖ μὲ τὴ διδασκαλία τῆς ἔνωσης μὲ τὸν Χριστὸ κ.λπ.

Στὸ ἄρθρο μὲ τίτλο «John Calvin's Soteriology: On the Multifaceted 'Sum' of the Gospel» ὁ J. Todd Billings εἰσηγεῖται μιὰ ἐμβάθυνση στὴ σωτηριολογία τοῦ Καλβίνου, ἔχοντας στὸ ἐπίκεντρο τῆς μελέτης του τὴν περιοριστικὴ ὅσο καὶ συνοπτικὴ ἐπιτομὴ τοῦ Ἑλβετοῦ Μεταρρυθμιστῆ γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο· πρόκειται γιὰ τὴν κεντρικὴ ἰδέα τῆς διπλῆς χάριτος, τῆς δικαίωσης καὶ ἀγιοποίησης πὺρ λαμβάνει ὁ πιστὸς μὲ τὴν ἔνωσή του μὲ τὸν Χριστό.

Στὸ κείμενο μὲ τίτλο «A Mirror for God and for Us: Christology and Exegesis in Calvin's Doctrine of Election» ὁ David Gibson ἐπιχειρεῖ μιὰ οὐσιαστικὴ ἐπανεξέταση τῆς περὶ ἐκλογῆς θεολογίας τοῦ Καλβίνου, προκειμένου νὰ δείξει πὼς ὁ Χριστὸς εἶναι ταυτόχρονα τὸ ὑποκείμενο ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐκλογῆς, καθὼς αὐτὸς συλλαμβάνει τὸ σχέδιο τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ μεσολαβεῖ ἐπίσης γιὰ τὴν ἐκλογή καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς προερχόμενη σωτηρία. Μὲ αὐτὴ τὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση ὁ συγγραφέας ἀναζητᾷ σημεῖα ἐπαφῆς καὶ διασύνδεσης μὲ σημαντικὰ θεολογικὰ θέματα, ὅπως ὁ «χριστοκεντρισμὸς» στὴ θεολογία τοῦ Καλβίνου ἢ ἡ ἀνάγνωση τοῦ Καλβίνου ἀπὸ τὸν Karl Barth κ.ἄ.

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο μὲ τίτλο «‘Deny Yourself and Take up Your Cross’: John Calvin on the Christian Life», ὁ Randal Zachman ἐπικεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον του σὲ μιὰ πτυχὴ τῆς ἠθικῆς σκέψης τοῦ Καλβίνου, ἡ ὁποία ἀφορᾷ στὴν πεποίθησή του ὅτι αὐτὸ πού διαστρέφει τὴ ζωὴ μας καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πορεία πρὸς τὸ καθ’ ὁμοίωσιν (Θεοῦ) δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν τυφλὴ ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας, δηλαδή, ὁ ναρκισσισμός.

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ πλῆθος βιβλιοπαρουσιάσεων, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ τὰ περιεχόμενα τοῦ τόμου.

Modern Theology (τόμος 25, τεῦχος 4, Ὀκτώβριος, 2009)

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «Christian Humility, courtly civility and the code of the streets», ἡ Jennifer A. Herdt ἐπιχειρεῖ νὰ διερευνήσῃ τὸ status τῆς ταπεινότητας ὡς χριστιανικῆς ἀρετῆς μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ σύγχρονου ἀστικοῦ τρόπου ζωῆς, καθὼς διαπιστώνεται ἀδυναμία ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοῦ αἰῶνα μας νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν ἄλλο, ὡς ἓνα εἶδος δώρου καὶ ὄχι καταρχὰς ὡς ἀδυναμία· ἔτσι συνεκδοχικὰ ἡ ταπεινότητα προσεγγίζεται καὶ κατανοεῖται μᾶλλον μὲ ἀρνητικὸ νόημα καὶ περιεχόμενο.

Ἡ Jesse Couenhoven στὸ κείμενό της μὲ τίτλο «What sin is: a differential analysis» εἰσπεῖται μιὰ διαφορετικὴ θεολογικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ προσέγγισιν τοῦ νοήματος τῆς ἁμαρτίας, πέραν ἀπὸ τὶς κλασικὲς καὶ στερεότυπες θεωρήσεις γιὰ τὴ σχέση π.χ. τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὸ κακό. Ἔτσι προτείνει, ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς φιλοσοφικοῦ χαρακτήρα «θεολογίας τῆς ὑπευθυνότητας», ἓνα εἶδος ὑπευθυνότητας τῆς ἁμαρτίας (sin responsibility), ὅπου ἡ ἁμαρτία κατανοεῖται καθαυτὴ ὡς ἓνα ἀξιόποιο κακό, ὡς ἔνοχη πραγματικότητα.

Ὁ M. DeLashmutt στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μὲ τίτλο «Paul Ricoeur at the foot of the Cross: Narrative identity and the resurrection of the body» προσπαθεῖ νὰ συσχετίσῃ τὴν «ἀφηγηματικὴ ταυτότητα» τῆς φιλοσοφικῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ Γάλλου φιλοσόφου P. Ricoeur μὲ τὴν προσωπικὴ ἐσχατολογία τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅπως ἐκφράζεται κατεξοχὴν στὸ γεγονός τῆς ἐνσώματης ἀνάστασης τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ ἄρθρο ἐπιδιώκει νὰ διατυπώσῃ τὴν ἄποψη πὼς αὐτὴ ἡ θεώρησιν περὶ τῆς ἀφηγηματικῆς ταυτότητας» μπορεῖ νὰ συνεισφέρει τὰ κατάλληλα μέσα στὴ θεολογία, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀναλογία γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος, προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ μιὰ ἐπίκαιρον ἔννοιαν περὶ «ἑαυτοῦ».

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «The Christological focus of Vladimir Soloviev’s sophiology» ὁ Br. Gallaher εἰσπεῖται μιὰ ἐπανερμηνεία τῆς σκέψης τοῦ μεγάλου Ρώσου τοῦ 19ου αἰῶνα Vladimir Soloviev (1853-1900), μακριὰ ἀπὸ τὴν κλασικὴ προσέγγισή του ὡς ἑνὸς ἀπλοῦ «θρησκευτικοῦ φιλοσόφου», ὁ ὁποῖος εἶχε δεχθεῖ τὶς ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸν Γνωστικισμὸ καὶ τὸν Γερμανικὸ Ἰδεαλισμὸ. Ἔτσι σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα ἡ θεολογία τοῦ Soloviev θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ περισσότερο, ὡς ἓνα μοναδικὸ εἶδος Χριστολογίας, πὺρ ἐνσωματώνει τὶς γνωστικὲς καὶ ἰδεαλιστικὲς θεωρήσεις μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς Χαλκν-

δόνιας ὀρθοδοξίας. Σύμφωνα μὲ τὸν ἀθρογράφο, ὁ Solovien προσφέρει μιὰ σημαντικὴ σοφολογικὴ ἀνάγνωση τῆς Χριστολογίας, προσπαθώντας νὰ θεμελιώσει τὸ κτιστὸ ἐπὶ τοῦ ἀκτίστου, κατὰ τρόπο ἀσύγχυτο καὶ ἀχώριστο.

Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ βιβλιοκρισίες καὶ παρουσιάσεις βιβλίων.

Participatio (τεῦχος 1, 2009)

Τὸ περιοδικὸ *Participatio* ἀποτελεῖ ἐτήσια ἠλεκτρονικὴ ἔκδοσις (<http://www.tftorrance.org/journal.php>) τῆς Thomas F. Torrance Theological Fellowship, ἡ ὁποία εἶναι ἀδελφότητα ποῦ δραστηριοποιεῖται στὸ χῶρο τῆς θεολογίας μὲ ἀφειρητρία καὶ πλαίσιο τῆς θεολογικῆς σκέψης τοῦ μεγάλου εὐαγγελικοῦ θεολόγου τοῦ 20οῦ αἰῶνα, Thomas F. Torrance (1913-2007).

Τὸ παρθετικὸ αὐτὸ τεῦχος εἶναι εὐλογοῦ ἀφιερωμένο στὴ θεολογία τοῦ Thomas F. Torrance καὶ ἔχει ὡς τίτλο «The Theological Significance and Legacy of Thomas F. Torrance».

Τὸ τεῦχος ξεκινᾷ μὲ δύο κείμενα «In memoriam» τοῦ Alasdair Heron καὶ «T. F. Torrance: A Eulogy» τοῦ George Hunsinger, ἀφιερωμένα στὴ μνήμη τοῦ ἐκλιπόντος θεολόγου, τὰ ὁποῖα σκιαγραφοῦν μὲ γλαφυρὸ τρόπο τὴν πολυσύνθετη προσωπικότητά του, δίνοντας διάφορα βιογραφικὰ, ἐργογραφικὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα.

Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ μιὰ σειρά κειμένων-μαρτυρίες ἀπὸ διάφορους μαθητὲς ἢ συναδέλφους τοῦ Torrance, οἱ ὁποῖοι μᾶς σκιαγραφοῦν ἐπίσης πτυχὲς τῆς προσωπικότητάς τοῦ ἐν λόγῳ θεολόγου.

Στὸ τρίτο μέρος τοῦ τρέχοντος τεύχους τοῦ περιοδικοῦ περιλαμβάνονται μελέτες, οἱ ὁποῖες ἀφιερώνονται σὲ διάφορες πλευρὰς τῆς πολυσήμαντης θεολογικῆς σκέψης τοῦ Thomas F. Torrance. Στὸ πρῶτο κείμενο μὲ τίτλο «The practical theology of T. F. Torrance» ὁ Ray S. Anderson ἐπιχειρεῖ νὰ τονήσει ὅτι ἡ θεολογία τοῦ εὐαγγελικοῦ θεολόγου δομεῖται στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὶς πρακτικὲς ἀνάγκες, τὴν ἀποστολὴ καὶ τὴν ἱερωσύνη τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμον. Ὁ συγγραφέας ἐπιθυμεῖ νὰ εἰσηγηθεῖ μιὰ νέα ἐν προκειμένῳ ἀνάγνωση τοῦ ἔργου τοῦ Torrance, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὡς ἓνας πρακτικὸς θεολόγος ποῦ προσφέρει μιὰ μὴ δυαλιστικὴ καὶ ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου ὀρισθετημένη θεολογία, ἡ ὁποία βασίζεται στὴν αὐτοαποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ. Τὸ ἄρθρο ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἱεραποστολικῶν συνεπειῶν τῆς θεολογίας τοῦ Torrance.

Ὁ Alister E. McGrath στὸ ἄρθρο ποῦ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Thomas F. Torrance and the search for a viable natural theology: some personal reflections» συζητᾷ τὴ σπουδαιότητα τῆς σκέψης τοῦ Torrance γιὰ μιὰ σύγχρονη φυσικὴ θεολογία. Τὸ κείμενο ἀσχολεῖται μὲ τὸ γεγονός τῆς ἐπανατοποθέτησιν ἀπὸ τὸν Torrance τῆς *theologia naturalis* μέσα στὸ πλαίσιο τῆς *theologia revelata*, γεγονὸς ποῦ ὀδηγεῖ σὲ μιὰ νέου τύπου φυσικὴ θεολογία, ἡ ὁποία καλλιιεργεῖται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση μιᾶς ἀνεπτυγμένης τριαδικῆς ὄντολογίας.

Στὸ ἐπόμενο κείμενο μὲ τίτλο «The centrality of the Trinity in the theology of Thomas F. Torrance», ὁ Paul D. Molnar προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσει, γιὰ τὴν ἐπι

Τριάδος θεολογία αποτελεί κεντρικό άξονα της όλης δογματικής σκέψης του. Αυτό που καθιστά την τριαδική θεολογία του Torrance ιδιαίτερα επιβλητική είναι το γεγονός ότι αυτή θεμελιώνεται στην πατερική παράδοση και στην πεποίθησή του ότι η περί Τριάδος θεολογία αποτελεί το θεμέλιο και τη «γραμματική» του θεολογικού λόγου. Έτσι η τριαδική θεολογία αποτελεί το κατεξοχήν πρόσωπο, μέσω του οποίου θεωρούνται όλες οι επιμέρους θεολογικές διαστάσεις (δημιουργία, ενσάρκωση κ.λπ.).

Σύναξη (τεύχος 111, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2009)

Το τρίτο τεύχος του περιοδικού για το τρέχον έτος αφιερώνεται στη συνέχιση της συζήτησης (βλ. παρουσίαση του τχ. 110 στη *Θεολογία* τχ. 2, 2009) γύρω από τη σχέση Κράτους και Έκκλησίας.

Στο πρώτο κείμενο με τίτλο «Χωρισμός ή διάλογος κράτους και Έκκλησίας;», ο Γ. Μπέκος προσπαθεί να πραγματευθεί το όλο ζήτημα στο πλαίσιο της σύγχρονης πραγματικότητας. Η συζήτηση για το χωρισμό του κράτους από την Έκκλησία εμφανίζεται την περίοδο της ανόδου και κυριαρχίας του έθνους-κράτους. Σήμερα όμως τα πράγματα εμφανίζονται πολύ διαφορετικά, αφού παρατηρείται «έπιστροφή της θρησκείας» στο δημόσιο χώρο ενώ το έθνος-κράτος βρίσκεται σε αναζήτηση της ταυτότητάς του. Ο συγγραφέας επιθυμεί να προτείνει το διάλογο των δύο παραγόντων, γεγονός που ταιριάζει, όπως υποστηρίζει, τόσο στο ήθος της Έκκλησίας όσο και στο χαρακτήρα του σύγχρονου διαλογικού κράτους.

Στο επόμενο άρθρο με τίτλο «Νέος νόμος περί εϋθύνης χριστιανών»; Άμελλητί», ο π. Βασίλειος Θεομός, αφορμώμενος από την επικαιρότητα της υπόθεσης καθάρσεως του μπτροπολίτη πρ. Άττικής, επιθυμεί να προσεγγίσει ποικίλα σοβαρά προβλήματα που αναδείχθηκαν και στην προκειμένη περίπτωση, τα όποια σχετίζονται με την άπονομή της εκκλησιαστικής δικαιοσύνης. Έτσι αναλαμβάνει, υπό μορφή ερωτήσεων, να σχολιάσει τα έγγενη προβλήματα που παρουσιάζει ο τρόπος απόδοσης της εκκλησιαστικής δικαιοσύνης, όπως π.χ. ποιοί έμπίπτουν στη δικαιοδοσία των εκκλησιαστικών δικαστηρίων, ποιές παραβάσεις έρχονται συνήθως στην κρίση των εκκλησιαστικών δικαστηρίων, γιατί οι έπίσκοποι που χειροτονούν η που «ποιμαίνουν» τους παραβάτες κληρικούς απολαμβάνουν ασυλίας κ.λπ.

Ο Γουίλλιαμ Μίλλς στο κείμενό του με τίτλο «Κληρικαλισμός και συνοδικότητα: Μεγέθη άλληλοανααιρούμενα, μελέτη στη σκέψη του π. Άλεξάνδρου Σμέμαν» επιχειρεί να άποτυπώσει σε άδρες γραμμές τον τρόπο που ο μεγάλος θεολόγος της Ρωσικής διασποράς αντιμετωπίζει το πρόβλημα του κληρικαλισμού, προσφέροντας ως λύση την όρθη θεολογική κατανόηση της ιερατικής διακονίας μέσα στο πλαίσιο της συνοδικής φύσης της Έκκλησίας, προσδίδοντας παράλληλα στο λαό το ρόλο που του άρμόζει μέσα από μι ά μυστηριακή προσέγγιση της Έκκλησίας. Το κείμενο όλοκληρώνεται από όρισμένες πρακτικού χαρακτήρα προτάσεις του ίδιου του συγγραφέα στο πλαίσιο της σκέψης του Σμέμαν και στην προοπτική υπέρβασης της «κληρικαλικής κουλτούρας».

Ὁ Δημ. Μόσχος μὲ τὸ ἀφηγηματικὸ κείμενό του «Ἡ Ἀνάληψη», παρουσιάζει τὸ διάλογο μεταξὺ ἑνὸς ἀσθενοῦς (κ. Ἀργύρης) ποὺ ἀνάληψε μετὰ ἀπὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα νοσηλείας στὸ νοσοκομεῖο, ἔπειτα ἀπὸ ἕνα σοβαρὸ ἀτύχημα, καὶ τοῦ ἱερέα τοῦ ἰδρυμάτος. Ὁ διάλογος μὲ τὸ γλαφυρὸ ὕφος τῆς ζωντανῆς μαρτυρίας ἐπικεντρώνεται ὄχι τόσο στὰ διλήμματα γιὰ τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπο δράσης τῆς Ἐκκλησίας στὸ δημόσιο κῶρο καὶ τὸ σύγχρονο κόσμο, ὅσο στὸ πῶς ὁ καθένας ἀπὸ τὴν πλευρὰ του θὰ ἐρμήνευε καὶ θὰ κατανοοῦσε τὸ γεγονὸς τῆς ἀναπάντεχης ἀνάληψης τοῦ κ. Ἀργύρη.

Στὴ συνέχεια τὸ περιοδικὸ δημοσιεύει ἀνέκδοτο ἔως τώρα ὕλικὸ μὲ τίτλο «Ὑλικὸ σπουδῆς» ἀπὸ κείμενα τοῦ Παν. Νέλλα, ὕλικὸ ποὺ σχετίζεται μὲ προτάσεις ποὺ εἶχε ὑποβάλλει ὁ ἴδιος πρὸς πολιτικὰ κόμματα (ΠΑ.ΣΟ.Κ.) τὴν ἐποχὴ ἀμέσως μετὰ τὴ μεταπολίτευση σχετικά μὲ συνταγματικὲς καὶ ἄλλες ρυθμίσεις γιὰ τὸ ζήτημα τῆς σχέσης Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Ὁ Νίκος Μαγγιῶρος στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Συνέδριο γιὰ τὶς σχέσεις κράτους καὶ θρησκείας» περιγράφει ἕνα συνέδριο ποὺ ἔγινε στὴ Θεσσαλονίκη (Ἰούνιος 2009) καὶ διοργανώθηκε ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Θεματικὸ Δίκτυο «Εὐρωπαϊκὲς σπουδὲς γιὰ τὴ διάδοση θρησκείας καὶ Κράτους»-EuReSIS NET μὲ τὸ συντονισμὸ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ, στὸ ὁποῖο ἔλαβαν μέρος διάφοροι ἐπιστήμονες ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐπίμαχο ζήτημα.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μὲ τίτλο «Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴ καὶ ἡ καθ' αὐτοὺς Δύση» ὁ Θεοδ. Ζαχαριάδης ἀφορμώμενος ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Φωτίου πρὸς τὸν Βούλγαρο ἡγεμόνα τὸ 864 μ.Χ. ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡγεμόνων», ποὺ ἀφορᾶ σὲ νοθεσίες τοῦ πρώτου γιὰ τὴ συμπεριφορὰ ποὺ πρέπει νὰ ἐπιδεικνύει ἕνας ἄρχοντας, ὥστε νὰ θεωρεῖται χρηστὸς κατὰ κόσμον καὶ κατὰ Θεόν, ἐπιθυμεῖ νὰ συζητήσει τυχὸν ἀναλογίαις τοῦ κειμένου τοῦ Φωτίου μὲ τὸν «Ἡγεμόνα» τοῦ Μακιαβέλι.

Ἡ Νιράγκιτσα Τάνιτις στὸ κείμενό της μὲ τίτλο «Σκέψεις περὶ τῆς μή-γραμματικότητας τῆς γλώσσας στὴ θεία Λειτουργία», ἐπιχειρεῖ νὰ διατυπώσει κάποιες σκέψεις γιὰ τὴ γλώσσα τῆς Θείας Λειτουργίας, μὲ ἀφορμὴ τὸ ἔργο τοῦ γνωστοῦ Σέρβου λογοτέχνη Μ. Πάβιτς, τοῦ ὁποῖου ὁ τρόπος γραφῆς ἔχει χαρακτηρισθεῖ ἀπὸ εἰδικούς, ὡς «μή-γραμματικὴ λογοτεχνία ἢ ὑπερλογοτεχνία». Ὁ Πάβιτς θεωρεῖται μάστορας στὴ «δημιουργία τῶν ἀνοικτῶν ἔργων», γεγονός ποὺ σημαίνει ὅτι αὐτὰ τὰ ἔργα προσφέρουν στοὺς ἀναγνώστες τους δύο ἢ περισσότερες ἰσοτίμες ἀναγνώσεις τους. Ἡ συγγραφέας βρῖσκει σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο τὸ ἐρμηνευτικὸ κλειδί γιὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν Λειτουργιῶν στὴ διπλὴ ὄψη τοῦ ἁγιασμένου χρόνου (κινητός-ἀκίνητος κύκλος), τὸ ὁποῖο κλειδί, ὡστόσο βρῖσκεται πρῶτιστως στὰ χέρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας καὶ δὲν ἐντοπίζεται ἀπλῶς στὴν διαλογικὴ σχέση συγγραφέα-ἀναγνώστη.

Ὁ Ἀντ. Χατζόπουλος στὸ κείμενό του «Ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση στὰ μειονοτικὰ σχολεῖα τῆς Θράκης» ἐπιχειρεῖ μιὰ διερεύνηση τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων τῶν θρησκευτικῶν ποὺ διδάσκονται στὰ μουσουλμανικὰ μειονοτικὰ σχολεῖα ὄλων τῶν βαθμίδων τῆς Θράκης. Καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ χαρακτήρας τῆς μειονοτικῆς θρησκευτικῆς ἐκπαίδευσης εἶναι περισσότερο (Δημοτικὸ καὶ

Γυμνάσιο) ἢ λιγότερο κατηχητικός (Λύκειο-μελέτη Ἰσλαμικοῦ πολιτισμοῦ καὶ θεολογίας).

Στὸ κείμενο «Συμπάθεια γιὰ ἕναν ζηλωτὴ» ὁ Σταῦρος Ζουμπουλάκης ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδείξει, μὲ βάση τὰ ποιητικά κείμενα τοῦ Γ. Μανουσάκη (τῆ συλλογὴ τοῦ «Τὸ Τρίγλυφο»), τὴν ἀνθρώπινη μορφή τοῦ ζηλωτῆ καλόγερου, «τοῦ φλογισμένου, μονοκόμματου, διχοτομικοῦ...», τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου, ὅπως ἐπισημαίνει χαρακτηριστικά, «προτιμᾷ ...ἀπὸ κάτι νερόβραστους νεοευνεβιστές...».

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Ἡ διαχείριση τῆς Μνήμης» ὁ Γεώργιος Πλουμίδης προσεγγίζει τὴ σπουδαιότητα τῆς λειτουργίας τῆς Μνήμης, ἢ ὁποῖα διαδραματίζει καθοριστικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς ταυτότητας καὶ ἰδιαιτερότητας προσώπων καὶ κοινωνιῶν. Τὸ βασικὸ ἐρώτημα στὸ ὁποῖο ἐπικεντρώνεται τὸ μελέτημα ἀφορᾷ στὸ «ποῖον θὰ ἐμπιστευθοῦμε τῆ διαχείριση τῆς μνήμης μας», σὲ συνάφεια στὴν προκειμένη περίπτωση μὲ τὸ ρόλο καὶ τὴν κυριαρχία τῶν ΜΜΕ στὴν ἐποχὴ μας.

Τὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ συνεχίζεται μὲ δημοσίευση ἐνὸς ὑπομνήματος ἀπὸ γνωστὸς μὴ θεολόγους ἐπιστήμονες (π.χ. Ν. Ἀλιπράνης, Ε. Σαροῦς, Μ. Καραῖος, Γ. Πανούσης κ.ἄ.) γιὰ τὴ φυσιογνωμία, τὴ θέση καὶ ἄλλα εἰδικότερα θέματα, ὅπως ἡ ἀπαλλαγὴ, τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν.

Ἐνα σημαντικό μέρος τοῦ περιοδικοῦ ἀφιερώνεται στίς «ἀναγνώσεις», στὸ στοχασμὸ - ἀνάγνωση ἀπὸ καταξιωμένους διανοητές (Β. Μακρίδης, Μ. Πάγκαλος) πάνω στὸ περίφημο βιβλίο τοῦ Ch. Taylor, «Πηγὲς τοῦ ἑαυτοῦ».

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ βιβλιοπαρουσιάσεις καὶ βιβλιοκριτικές.

Νίκος Ἀσπροῦλης

Contacts, Revue Française de l'Orthodoxie, (τεύχος 227, Ἰούλιος- Σεπτέμβριος 2009)

Στὸ προλογικὸ σημείωμα τοῦ περιοδικοῦ γίνεται λόγος γιὰ τὸ 13ο Ὁρθόδοξο Συνέδριο τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πού ἐγένε τὸν Μάιο τοῦ 2009 στὴν Amiens τῆς Γαλλίας μὲ θέμα «Ἡ δημιουργία στὰ χέρια μας». Οἱ τέσσερις κύριες εἰσηγήσεις τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ καθὼς καὶ οἱ παρεμβάσεις τῶν στρογγυλῶν τραπέζων καὶ τῶν ἐργαστηρίων τοῦ ἐν λόγω συνεδρίου δημοσιεύονται στὸ παρὸν τεῦχος. Ἡ μελέτη τοῦ Michel Stavrou, «Τὸ μυστήριο τῆς δημιουργίας», ἀποτελεῖ μιὰ γενικὴ εἰσαγωγή στὸ θέμα τοῦ συνεδρίου, προσφέροντας τὴν βιβλικὴ καὶ πατερικὴ προσέγγιση τῆς κλήσης τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τῆς δημιουργίας. Μὲ κορυφωση τὴν χριστολογικὴ καὶ φιλοκαλικὴ προοπτικὴ τῆς κτίσης, γίνεται λόγος γιὰ τὴ σύγχρονη οικολογικὴ κρίση καὶ τὴ θεολογικὴς τῆς ρίζες. Στὸ κείμενό του μὲ τίτλο, «Ἀδὰμ ποῦ εἶ;», ὁ Pierre Bouteneff ἐπικεντρώνει τὸ στοχασμὸ του στὴν ἀνθρωπολογία τῆς πώσης καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα, στὴν ἀντίθεση μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου Ἀδάμ. Ἡ Elisabeth Theokritoff στὴν εἰσήγησή της μὲ τίτλο, «Οἰκολογικὴ κρίση καὶ χριστιανικὴ μαρτυρία: πρόκληση γιὰ τὴν Ἐκκλησία», ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει πῶς ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ συμμετάσχει στὴ συνειδητοποίηση τῆς σύγχρονης οικολογίας, ἐμπνέοντας πέρα

ἀπὸ τὴν οἰκονομία τῆς κατανάλωσης μιὰ οἰκονομία τῆς κοινωνίας. Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Bertrand Vergely μὲ τίτλο, «Πρὸς μιὰ μεταμόρφωση τῆς καθημερινότητας», ὁ ὁποῖος προτείνει τὴ διαρκῆ πρόσληψη καὶ συμμετοχὴ στὴ ζωὴ τοῦ κόσμου ἕκ μέρους τῶν χριστιανῶν, μὲ σκοπὸ τὴν σταδιακὴ πρόοδο καὶ τὴν πνευματικὴ του μεταμόρφωση μὲ τὴν ἐνεργὸ παρουσία καὶ δράση τοῦ Θεοῦ. Ἀκολουθοῦν οἱ παρεμβάσεις τοῦ Ἀρχιμ. Symeon Cossec μὲ θέμα, «Μοναχισμὸς καὶ δημιουργία» καὶ τοῦ Bruce Clark μὲ τίτλο, «Ὁ ἀγώνας τοῦ πατριάρχου Βαρθολομαίου Α΄ γιὰ τὸ περιβάλλον» καί, τέλος, παρατίθενται τὰ συμπεράσματα ἀπὸ 13 πολυθεματικὰ ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὴν ζωντάνια, τὴν ποιμαντικὴν προτεραιότητες, ἀλλὰ καὶ τὸν θεολογικὸ δυναμισμό τῆς ὀρθόδοξης διασπορᾶς στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Τὸ τεῦχος κατακλείεται μὲ τὸ «Τελικὸ Μήνυμα τοῦ 13οῦ Ὁρθόδοξου Συνεδρίου τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἀγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχον Βαρθολομαῖο Α΄» καὶ τὴν στήλη μὲ τὴν βιβλιοκρισίαν.

Σ. Γ.

Scripta Theologica. Revista de la Facultad de Teologia de la Universidad de Navarra, (τόμος XLI, τεῦχος 2, Μάιος-Αὐγούστος 2009).

Τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Scripta Theologica* ἀνοίγει μὲ κείμενο τῆς Marie Dominique Goutier μὲ θέμα: «Ἡ σημασία τοῦ τέλους, αἴτιο τῶν αἰτίων. Πρὸς μιὰ θεολογία ζωντανὴ καὶ θεωρητικὴ στὴ σχολὴ τοῦ ἁγίου Θωμᾶ» (σσ. 351-375), τὸ ὁποῖο ξεκινᾷ μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἂν ἐπιθυμοῦμε ἢ θεολογία νὰ μὴν καταλήξει ἀπλὸς φιντεῖσμός, χρειαζόμαστε μιὰ ἰσχυρὴ φιλοσοφικὴ βάση, ὅπως αὐτὴ ποὺ προσφέρει ἢ κατανόηση τοῦ ἀριστοτελικοῦ τέλους ὡς *causa causarum* ἀπὸ τὸν Θωμᾶ Ἀκκινάτη, ἐρμηνεῖα ποὺ λησμόνησε ἢ σχολαστικὴ φιλοσοφία καὶ ἢ ὁποῖα φωτίζει ἀποσπάσματα τῆς *Summa Theologica* καὶ τὴ γνώση μας γιὰ τὸν Θεό, τὴ δημιουργία κ.λπ. Ἀκολουθοῦν μιὰ μελέτη τοῦ Gregorio Guitián ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴ «Σχέση ἐργασίας-οἰκογένειας. Ἕνας διάλογος μεταξὺ τῆς κοινωνικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν» (σσ. 377-402) καὶ στὴ συνέχεια ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἀφιέρωμα στὰ δεκάχρονα τῆς παπικῆς ἐγκυκλίου *Fides et ratio* (ἀφοροῦσε, ὡς γνωστόν, στὴ σχέση φιλοσοφίας-ἐπιστημῶν καὶ θεολογίας). Παρουσιάζονται κείμενα τῶν Guiseppe Tanzella-Nitti («Ἡ ἐνότητα τῆς ἀλήθειας στὴν προσέγγιση τοῦ Θεοῦ: ἐπιστήμη, λογικὴ καὶ πίστη», σσ. 409-424), Jose Maria Valderas («Φιλοσοφία τῆς βιολογίας, ἕνας ρόλος διαμεσολαβητικὸς μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ θεολογίας», σσ. 425-450), César Izquierdo («Ἡ κυκλικὴ σχέση μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ θεολογίας: *Fides et ratio* 73», σσ. 451-468) καὶ Lourdes Flamarique («Ἐρμηνευτικὴ φιλοσοφία καὶ θεολογία. Ὁρισμένους σκέψεις μὲ ἀφορμὴ τὴν *Fides et ratio*», σσ. 469-508), ποὺ ἀποτελεσαν παρεμβάσεις σὲ σχετικὴ ἡμερίδα ποὺ διοργάνωσε τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ναβάρρα, σὲ συνεργασία μὲ τὴ Θεολογικὴ καὶ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀφιέρωματος συναντοῦμε μιὰ μελέτη τοῦ Ramiro Pellitero μὲ θέμα «Θρησκεία καὶ Ψυχιατρικὴ. Δρόμοι γιὰ μιὰ συνάντηση» (σσ. 511-538), ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἀπόψιν ἐνὸς μὴ χριστιανοῦ ψυχιάτρου, τοῦ γνωστοῦ μας Irvin D. Yalom, συ-

νεχίζει με τὸ διάλογο καὶ τὴ διαμάχη μεταξύ ἄλλων σύγχρονων εἰδικῶν ἀπὸ διάφορες θρησκείες καὶ ἐπιστημονικὲς κατευθύνσεις καὶ καταλήγει μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ ψυχίατρου καὶ κληρικοῦ Juan Bautista Torello. Τὸ κυρίως σῶμα τοῦ περιοδικοῦ κλείνει μὲ δύο κείμενα: τοῦ Pablo Blanco («Σχετικά μὲ τὸ θέμα τοῦ Defectus ordinis-UR 22. Μιά διαμάχη μεταξύ τῆς καθολικῆς καὶ λουθηρανῆς θεολογίας στὴ γερμανικὴ γλῶσσα», σσ. 539-583) καὶ τοῦ Augusto Sarmiento («Ὁ ὑποχρεωτικὸς χαρακτήρας τῶν νόμων τῆς Πολιτείας κατὰ τὸν Francisco de Vitoria», σσ. 585-610), ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον κείμενο πολιτικῆς θεολογίας βασιμμένο σὲ κείμενα τοῦ ἐπισκόπου τῆς Βιτόρια στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα.

Carthaginensia. Revista de Estudios e Investigación, Instituto Teológico de Murcia O.F.M., (τόμος XXV, τεῦχος 47, Ἰανουάριος-Ἰούνιος 2009)

Στὸ ἑξαμηνιαῖο περιοδικὸ Carthaginensia τοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Μούρθια δημοσιεύεται ἡ μελέτη τοῦ Antonio Gomez Cobo «Ἡ ἀντίθεση ὡς διδασκτικὸ καὶ παιδαγωγικὸ μέσο στὸν Λέανδρο Σεβίλλης. Πηγὲς τῶν ἀντιθέσεων του» (σσ. 1-42), ὁ ὁποῖος ἐξετάζει μὲ ποῖο τρόπο χρησιμοποιεῖ ὁ ἐπίσκοπος στὴν ἐπιχειρηματολογία του ἀντιθέσεις γιὰ τὰ θέματα τῆς παρθενίας καὶ τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὶς κλασικὲς, βιβλικὲς καὶ πατερικὲς πηγὲς τους. Ἀκολουθεῖ πολυσέλιδο κείμενο τοῦ Miguel Ángel Escribano Arráez μὲ τίτλο «Ἡ Ἐκκλησία μπροστὰ στὴν ἐξέλιξη τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου στὴν Ἰσπανία» (σσ. 43-143), πὺν περιλαμβάνει πληθῶρα σχετικῶν θεμάτων ἀπὸ τὴν ἐκκοσμίκευση τοῦ δικαίου καὶ τὴ σύγχρονη θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση μέχρι τοὺς «γάμους» ὁμοφυλοφίλων, μὲ ἀντιπαραβολὴ παπικῶν ἐγκυκλίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων μὲ τὸ ὑπάρχον νομοθετικὸ πλαίσιο στὴν Ἰσπανία. Στὴ συνέχεια δημοσιεύεται ἓνα «Φραγκισκανικὸ Λεξικόν» τοῦ Francisco Gómez Ortín (σσ. 145-182), ὅπου ἀναλύονται καὶ διασαφηνίζονται ὄροι τῆς φραγκισκανικῆς βιβλιογραφίας καὶ κατόπιν μελέτη τοῦ Pedro Castillo Maldonado σχετικὰ μὲ τὴν «Ἀσκητικὴ πνευματικότητα καὶ τοὺς σπηλαιώδεις χώρους τῆς ὕστερης ἀρχαιότητος: Ὅρισμένα παραδείγματα ἀπὸ τὴν κεντρικὴ καὶ τὴ νότια Ἰβηρικὴ Χερσόνησο» (σσ. 183-196), ὅπου ἐξετάζονται στὴν οὐσία οἱ ἀπαρχὲς τοῦ ἀναχωρητισμοῦ καὶ τοῦ μοναστικοῦ βίου στὴν Ἰσπανία. Τέλος, πρὶν ἀπὸ τὶς βιβλιοκρισίες, στὴ στήλη «Σημειώσεις καὶ Σχόλια», παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Luis Oniedo Torró τὸ βιβλίον τοῦ γνωστοῦ Ἰσπανοῦ θεολόγου Olegario González de Cardedal «Τὸ ἔργον τῆς θεολογίας» (σσ. 197-200).

Δημήτρης Ἀγγελῆς

St. Vladimir's Theological Quarterly (τόμος 53, τεῦχος 1, 2009)

Τὸ *St. Vladimir's Theological Quarterly*, τριμηνιαῖο ἐπιστημονικὸ περιοδικόν, ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Ὁρθόδοξον Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ St. Vladimir στὸ Crestwood, NY ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Dr. Paul Meyendorff.

Στὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ τρέχοντος ἔτους περιλαμβάνονται τέσσερα ἄρθρα θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὸ πρῶτο ἄρθρο ἔχει συγγραφέα τὸν Daniel Strumara καὶ τίτλο “The Chiastic Key to the Identity of the Beloved Disciple”. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁ συγγραφέας ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ταυτότητας τοῦ ἀποστόλου “ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς,, δηλαδή μὲ τὸν συγγραφέα τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου ταυτόσημου μὲ τὸν “ἐπὶ στήθους” ἀπόστολο. Στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο ὁ ἀπόστολος αὐτὸς εἶναι ἀνώνυμος ἀλλὰ ἔχει πρωτεύοντα ρόλο στὰ γεγονότα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ (κεφ. 21). Ἀνιχνεύοντας τὴν χιαστικὴ δομὴ τῶν χωρίων ποῦ ἀναφέρονται στὸν ἀνώνυμο αὐτὸ Ἀπόστολο, ὁ συγγραφέας ἀποδεικνύει ὅτι ταυτίζεται μὲ τὸν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη.

Στὸ δεύτερο ἄρθρο μὲ τίτλο “Irenaeus on Scripture, Graphē, and the Status of Hermas”, ὁ συγγραφέας τοῦ M. C. Steinberg ἐπιχειρεῖ νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα πῶς γινόταν ἀντιληπτές οἱ ἔννοιες τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τοῦ κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἡ ἔννοια γενικότερα τῆς αὐθεντίας στὴν Ἐκκλησία στὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου Λογδούνου καὶ ἄλλων πατέρων. Ὁ Εἰρηναῖος ἀναγκάστηκε νὰ ὁροθετήσῃ μιὰ ἔννοια σταθεροῦ κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὰ πλαίσια τῆς μάχης τοῦ ἐναντίον τῶν Μαρκιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦσαν τὴν ἐγκυρότητα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, αὐτὸ τὸ ὅποιο ὀνομάζει ὁ Εἰρηναῖος Γραφή δὲν ἀποτελεῖ κλειστὸ κατάλογο ἀποδεκτῶν κειμένων, ἀποτελεῖται μᾶλλον ἀπὸ κείμενα ποῦ παρουσιάζουν τὸν Χριστὸ σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους ποῦ ὑπάρχουν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὰ κείμενα ποῦ συμφωνοῦν μὲ τὴν Ἀποστολικὴν διδασκαλίαν. Κανόνας, δηλαδή, γιὰ τὸν Εἰρηναῖο εἶναι κανόνας ἀληθείας, τὰ κείμενα ποῦ κηρύσσουν μιὰ χριστοκεντρικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν κόσμον, σύμφωνα μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ λόγο τῶν Ἀποστόλων.

Τὸ τρίτο ἄρθρο φέρει τὸν τίτλο “Primitive, Unique, and True: Eusebius and the Legacy of His Ecclesiastical History”. Ὁ συγγραφέας τοῦ Jason M. Scarborough παρουσιάζει τὸ ἔργο τοῦ Εὐσεβίου ὡς πρωτότυπη ἀντίληψη τῆς ἱστορίας ὅπου ὁ ὠριγενισμὸς τοῦ μεταφράζεται σὲ ἓνα σχῆμα ἱστορικῆς προόδου, σὲ μιὰ θεωρία γιὰ τὴ σειριακὴ ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας, ὅπου ἡ ἔσχατολογία καὶ ἡ χρονολογία συμπίπτουν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γεννιέται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ὅπως τὴ γνωρίζουμε σήμερα, ὅπου τὸ δόγμα ἀποκαλύπτεται βαθμῶν καὶ ὅπου ἡ χριστιανοσύνη εἶναι ταυτόσημη μὲ τὸν πολιτισμὸ. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ συγκεκριμένα ὁ Χριστὸς γίνονται ἀντιληπτοὶ ὡς ὁδηγοὶ τῆς ἱστορίας –ἡ ἱστορία εἶναι τελικὰ ταυτόσημη μὲ τὴ θεῖα οἰκονομία τῆς σωτηρίας.

Στὸ τέταρτο ἄρθρο τοῦ Jeffrey A. Vogel μὲ τίτλο “How the Spirit Hides: Rival conceptions in Recent Orthodox Theology” ἐπιχειρεῖται μιὰ ἀνάλυση μερικῶν θεολογικῶν ρευμάτων σχετικὰ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ ἰδιαίτερος μυστικὸς χαρακτήρας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐρμηνεύεται ποικιλοτρόπως ἀπὸ τοὺς νέους Ὁρθόδοξους θεολόγους. Ὁ συγγραφέας ἐπικεντρώνεται σὲ δύο ἐρμηνείες: 1) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι πρόσωπο κοινωνίας –ἐμφανίζει τὸν Χριστὸ καὶ συγκροτεῖ τοὺς πιστοὺς σὲ Ἐκκλησία στὸ πλαίσιο τῆς Εὐχαριστίας. 2) Γίνεται λόγος ἀπὸ μερικοὺς θεολόγους (Μπουλγκάκοφ/Φλορένσκυ) γιὰ «κένωση» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα “περιορίζεται” γιὰ νὰ μὴν περιορίζει τὴν

ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀκόμη δὲν βρίσκονται σὲ κατάσταση νὰ ἀντέχουν τὴ θεὰ τῆς παρουσίας τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς πλήρους δόξης τοῦ Θεοῦ. Ὁ συγγραφέας, μετὰ ἀπὸ ἐξονυχιστικὴ ἐξέταση τῶν κειμένων σχετικά μὲ τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καταλήγει ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐρμηνείας. Ἡ κένωσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν εἶναι περιορισμός, μᾶλλον ὀδηγεῖ σὲ ἔκσταση-ὑπέρβαση τοῦ ἑαυτοῦ ποὺ γίνεται βάση γιὰ κάθε ἀληθινὴ κοινωνία.

Sobornost (τόμος 31, τεῦχος 1 /2009)

Τὸ *Sobornost* εἶναι διετὲς ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν Σύλλογο τῶν Ἁγίων Ἀλβανοῦ καὶ Σεργίου, ἓνα σύλλογο ποὺ ἐδρεύει στὴν Ὁξφόρδη καὶ ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος στὴν πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδίως μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς. Στὸ τρέχον τεῦχος φιλοξενοῦνται τέσσερα ἄρθρα.

Τὸ πρῶτο ἄρθρο μὲ συγγραφέα τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Βολοκοῦμκ Hilarion Alfe-yeen (Ἐπικεφαλῆς τοῦ Τμήματος Ἐξωτερικῶν Σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας) τιτλοφορεῖται “The Orthodox Understanding of Primacy and Catholicity”. Ἐκεῖ ὁ συγγραφέας ἀνιχνεύει τὴ θεολογικὴ βάση τοῦ Πρωτείου στὴν Ἐκκλησία καὶ πῶς αὐτὸ συνδέεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς συνοδικότητας. Παραδόξως, ἀναιρεῖ κάθε δυνατότητα ὑπάρξεως πρωτείου στὴν Ἐκκλησία μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι σήμε-ρα «δὲν ὑπάρχουν μηχανισμοὶ στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση γιὰ τὴν ἐπίλυση... διαφορῶν» μεταξὺ τῶν τοπικῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Τελικά, ἡ μόνη ἔννοια τοῦ πρωτείου ποὺ ἐπιτρέπεται στὴν θεωρία τοῦ συγγραφέα βρίσκεται ἀποκλει-στικά στὶς κεφαλὲς τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀρνεῖται πλήρως τὸν παραδοσιακό, κανονικὸ ρόλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου νὰ λειτουργεῖ ὡς ἀνώτατη ἀρχὴ γιὰ τὴν ἐπίλυση ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἀνάμεσα στὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, ὅπως ἐμφαίνεται σαφῶς σὲ κανονικοὺς θεσμοὺς ὅπως τὸ «ἔκκλητον».

Στὸ δευτέρου ἄρθρο, “The Primacy of the See of Canterbury”, ὁ συγγραφέας J. Robert Wright προτείνει ὅτι ἡ πάλαι ποτὲ Ἀρχιεπισκοπὴ Καντερμπουρίας θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει παράδειγμα γιὰ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες ὡς πρὸς τὴν ἐνότη-τα τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς δυναμικὰ ἢ πρώτη ποὺ θὰ «θυσιάσει» τὸν παραδοσιακὸ ρό-λο της ὡς πρωτεύουσα Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ παραχω-ρήσει τὰ δικαιώματα αὐτὰ στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης. Προτείνει ὅτι ὅλες οἱ Ἐκκλη-σίες –συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ὁρθοδόξων– νὰ ἀκολουθήσουν ἓνα τέτοιον παράδειγμα «ταπεινότητας» καὶ παρομοίως νὰ θυσιάσουν τὰ ἀρχαῖα τους δικαι-ώματα καὶ νὰ τὰ παραχωρήσουν στὸν Ρώμης «πρὸς δόξαν Θεοῦ» γιὰ τὸ καλὸ ὀλο-κλήρου τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ μετα-οἰκου-μενικοῦ αἰῶνα ποὺ κεῖται μπροστά μας.

Τὸ τρίτο ἄρθρο μὲ τίτλο “Inspiration of the Scriptures” μὲ συγγραφέα τὸ συντά-κτη τοῦ περιοδικοῦ καὶ καθηγητὴ θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Durham τῆς Ἀγγλίας Andrew Louth, ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τῆς «θεοπνευστίας» τῶν Γραφῶν,

ὅπως ὁ ὅρος αὐτὸς ἐρμηνεύεται ἀπὸ Ἑβραίους καὶ Χριστιανούς. Ἀπὸ τῆ λειτουργικῆ πράξης τῆς Ἰουδαίῃ-χριστιανικῆς παράδοσης καθίσταται σαφές ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή δὲν θεωρεῖται μία ἰσοπεδωμένη μάζα. Διηλεκτικῶς, ἀπὸ τῆς μίας ὅλη ἢ Γραφῆ εἶναι θεοπνευστή ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ χρῆσις τῆς Γραφῆς καταδεικνύει ὅτι ὅλα ὅσα ἐμπεριέχονται σ' αὐτὴν δὲν ἔχουν ἀκριβῶς τὴν ἴδια ἀξία. Ἀπὸ τῆς χρῆσις τῶν Γραφῶν τῶν Χριστιανῶν καταδεικνύεται ὅτι σαφῶς ὑπάρχουν «πρωτεύοντα» καὶ «δευτερεύοντα» βιβλία, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τῶν Ἰουδαίων. Στὴν περίπτωση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ δείκτης εἶναι πάντοτε ὁ Χριστός, ἐπομένως τμήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς ποὺ ἀναφέρονται στὸν Χριστό, ὅπως τὰ βιβλία τῶν προφητῶν, ἔχουν σαφῶς μεγαλύτερη λειτουργικὴ καὶ θεολογικὴ σημασία.

Στὸ τέταρτο ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον ἄρθρο μὲ τίτλο “Transformation of Religious Imagery in the Post Soviet Russian Cinema: From *Solaris* to *Ostrov*”, ἡ συγγραφέας Tamar Gagudze, συγκρίνει δύο Ρώσικες ταινίες μὲ ὀρθόδοξο περιεχόμενο, τὸ “Solaris” τοῦ Andrey Tarkovsky (1932-1980) ἀπὸ τὴ Σοβιετικὴ ἐποχὴ καὶ τὸ “Ostrov” τοῦ Pavel Lungin ἀπὸ τὴ μετα-Σοβιετικὴ ἐποχὴ. Στὴν ἐποχὴ ποὺ δημιουργοῦσε ὁ Tarkovsky τὸ νὰ ἐντάξει κανεὶς χριστιανικὰ μηνύματα σὲ ταινίες ἦταν ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνον διότι ἰδίως οἱ καλλιτέχνες ἦταν στὸ στόχαστρο τῶν ἀρχῶν, ἐπομένως μηνύματα πίστεως ἔπρεπε νὰ μεταδοθοῦν μεταμφιεσμένα κάτω ἀπὸ ἐκκοσμικευμένη γλώσσα. Ὡστόσο, ἡ ταινία αὐτὴ καταφέρει νὰ ἐκπέμψει βαθιὰ μηνύματα καὶ ἔτσι θεωρεῖται ἀριστούργημα ποὺ ἐπέτρεψε τοὺς πιστοὺς νὰ διατηρήσουν τὴν πίστη τους κάτω ἀπὸ τὸ Σοβιετικὸ καθεστῶς. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ostrov δὲν ἐπέβαλε ἀνάλογη ἀνάγκη γιὰ ἔμμεση γλώσσα στὴν ἐπικοινωνία θεμάτων πίστεως καὶ τελικὰ ἡ ταινία στερεῖται ἀναλόγου βάρους. Προβάλλει ἕναν ἐγωκεντρικὸ, ἐκκεντρικὸ ἄγριο «Σαλὸ διὰ Χριστόν», ὡς τύπο ἀγιότητας καὶ Ὁρθοδοξίας. Ἡ ταινία ἔχει ἀπολαύσει ἐπιτυχία στὴ Δύση, διότι ὁ τύπος τοῦ Σαλοῦ εἶναι ἄγνωστος σ' αὐτὴν καὶ διότι ὁ ἀκραῖος ἀτομικισμὸς τοῦ πρωταγωνιστῆ –ποὺ πολὺ λίγο ἔχει νὰ κάνει μὲ γνήσια ὀρθόδοξη πνευματικότητα– ταιριάζει μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῆς Δυτικῆς κοινωνίας ποὺ φάνηκε γιὰ ἀνεξάρτητους ἐπαναστατικοὺς ἦρωες χωρὶς καμία ἔννοια σταυρώσεως τοῦ ἐγώ. Τελικὰ, ἐνῶ τὸ “Ostrov” στοχεύει νὰ κηρύξει ἕνα μῆνυμα καταναγκαστικοῦ ἐπιφανειακοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ “Solaris” δὲν κηρύττει μὲ τὴν ἐπιβολὴν στὸ θεατὴν, μᾶλλον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, ἀπλῶς δίνει παραβολές.

Theological Studies (τόμος 70, τεῦχος 2, Ἰούνιος 2009)

Τὸ *Theological Studies* εἶναι ἕνα τριμηνιαῖο θεολογικὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικό, τὸ ὁποῖο ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Τάγμα τῶν Ἰησοῦϊτῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Στὸ τρέχον τεῦχος φιλοξενοῦνται δέκα ἄρθρα. Τὸ τεῦχος αὐτὸ ἀφιερώνεται στὸν “Ἰησοῦ τῆς Γαλιλαίας”.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο μὲ τίτλο “Jesus the Galilean Jew in Mestizo Theology” ὁ συγγραφέας τοῦ Virgilio Elizondo, ὁ ὁποῖος εἶναι Ρωμαιοκαθολικὸς ἱερέας μὲ μεικτὴ Μεξικάνικη καὶ Ἀμερικάνικη καταγωγή (“Mestizo” - ἀνάμικτος), διηγεῖται τὴ δι-

κή του πνευματική πορεία ως μιγᾶ καὶ μέλους μιᾶς μειονότητας στὶς Ἴννωμένες Πολιτεῖες. Ἡ πορεία αὐτὴ τὸν ὀδήγησε φυσιολογικά σὲ θεολογικὴ ἐξερεύνηση τῆς Γαλιλαίας, διότι καὶ ὁ κῶρος αὐτός, ὁ ὁποῖος βρισκόταν στὰ σύνορα μιᾶς μεγάλης αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἑβραῖος Γαλιλαῖος ἀπὸ τὴ Ναζαρεθ κάτω ἀπὸ Ρωμαϊκὴ κατοχὴ, παρουσιάζουν πολλὲς ὁμοιότητες μὲ τὴν κατάσταση τῶν σημερινῶν “Mestizo”. Ὅπως ἡ ἔθνικὴ αὐτὴ ἀναφορὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν πρώτων Ἀποστόλων ἦταν τόσο σημαντικὴ ὡς πλαίσιο γιὰ τὴν διάδοση τῆς ἐπαναστατικῆς ἀπελευθερωτικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ σήμερον εἶναι φυσικὸ ὅτι ἡ θεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης ξεκίνησε ἀπὸ μιὰ παρόμοια περιθωριακὴ περιοχὴ τῆς γῆς, ὅπως ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ.

Τὸ δευτέρου ἄρθρου μὲ τίτλο “The Galilean Jesus and a Contemporary Christology” καὶ συγγραφέα τὸν Sean Freyne, ἐπιχειρεῖ νὰ συνδέσει τὸν Ἰησοῦ μὲ τὶς θεολογικὲς διδασκαλίαι γιὰ τὸ πρόσωπό του μέσῳ τριῶν ζητημάτων ποῦ ἀναδύονται στὴν ἀποστολή του: 1) τὴν ὑπόστασή του ὡς Μεσσία, 2) τὴν τελικὴ ἀποδοχὴ τῶν ἔθνικῶν, καὶ 3) τὸν ρόλο του ὡς διδασκάλου τῆς σοφίας. Αὐτὰ ἐξετάζονται στὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς Γαλιλαίας τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ συγγραφέας τονίζει πὼς αὐτὰ τὰ τοπικὰ στοιχεῖα ἦταν οὐσιαστικὰ ἢ βᾶση γιὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ πρώιμου χριστιανικοῦ κηρύγματος.

Τὸ τρίτου ἄρθρου, “Jesus and the Undocumented Immigrant: A Spiritual Geography of a Crucified People”, μὲ συγγραφέα τὸν Daniel G. Groody, C.S.C., ἀνιχνεύει τὴν πνευματικότητα τῶν παρανόμων μεταναστῶν στὴν περιφέρεια τῶν συνόρων ΗΠΑ/Μεξικῶν. Ἀρχικὰ συσχετίζει τὴ φυσικὴ, ἐξωτερικὴ γεωγραφία τοῦ τόπου ἐκείνου μὲ τὴν ἐσωτερικὴ γεωγραφία τῶν παρανόμων αὐτῶν μεταναστῶν, ἢ ὁποῖα πλάθει μιὰ ἰδιαίτερον μεταναστευτικὴ πνευματικότητα. Τελικὰ προτείνει ὅτι ἡ ἐμπειρία τῶν μεταναστῶν αὐτῶν προσφέρει καινούργιους τρόπους νὰ κατανοήσουμε κάποια νευραλγικὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐαγγελίου, διότι οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀναδύονται ὡς σταυρωμένοι πληθυσμοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι κυριολεκτικὰ ρισκάρουν θάνατο στὴν ἐρημο γιὰ νὰ ζήσουν ἄλλοι. Σὲ τέτοιαις περιπτώσεσι, τελικὰ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία ποῦ σώζει τοὺς μετανάστες, μᾶλλον οἱ μετανάστες σώζουν τὴν Ἐκκλησία.

Στὸ τέταρτο ἄρθρου μὲ τίτλο “The Option for the Poor Arises from Faith in Christ”, ὁ ἰδρυτὴς τῆς “Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης”, ὁ Περουβιανὸς Gustavo Gutierrez, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ὀπτικὴ γωνία τῶν πτωχῶν ἀποτελεῖ ἀναγκαῖο στοιχεῖο γιὰ ὅσους θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Χριστό. Μᾶς δίνει μιὰ «ἐρμηνευτικὴ τῆς ἐλπίδας» ποῦ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν κατανόηση τῆς πίστεως, κάτι ποῦ πρέπει νὰ ἐνεργοποιεῖται συνεχῶς στὴν προσωπικὴ ζωὴ ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία.

Στὸ πέμπτο ἄρθρου μὲ τίτλο “Galilee: A Critical Matrix for Marian Studies ἢ συγγραφέας Elizabeth A. Johnson προβάλλει τὴ Γαλιλαία ὡς γεωγραφικὴ καὶ πολιτιστικὴ περιοχὴ, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ ὀρόσημο γιὰ τὴ μελέτη τῆς Παναγίας ἀλλὰ καὶ τὴν προτίμηση τοῦ Θεοῦ γιὰ τοὺς ταπεινοὺς τῆς γῆς. Γιὰ νὰ τονήσει τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἡ συγγραφέας παρουσιάζει τέσσερις μελέτες γιὰ τὴ Γαλιλαία ποῦ σχετίζονται

μέ την Παναγία και στή συνέχεια υπογραμμίζει τις ευρύτερες θεολογικές ἐπεκτάσεις και ἐπιπτώσεις τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν.

Στὸ ἕκτο ἄρθρο ποὺ τιτλοφορεῖται “Jesus of Galilee and the Crucified People: The contextual Christology of Jon Sobrino and Ignacio Ellacuria” τοῦ Robert Cassalle-Klein, ὁ συγγραφέας προωθεῖ τὴν ἰδέα ὅτι ὁ ἱστορικὸς ρεαλισμὸς τοῦ Ignacio Ellacuria¹ καὶ ἡ χριστολογία τῆς «σωστικῆς ἱστορίας» τοῦ Jon Sobrino² συνεισέφεραν στὴ μεταβατικάνεια θεολογία ἰδίως σὲ δύο σημεῖα: ὅτι ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου καὶ ὅτι ἡ χειροπιαστὴ ἀναλογία γιὰ τὴ ζωὴ, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαθαίου βρῖσκεται στους «σταυρωμένους λαούς», δηλαδή, στὰ θύματα τῶν διαφόρων μορφῶν καταπιέσεως σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο. Ἀποδεικνύεται δὲ ὅτι οἱ Ellacuria καὶ Sobrino ἀποτελοῦν σημαντικότετους ἐρμηνευτὲς τοῦ Rahner, τοῦ Ignatius Loyola, τοῦ Αἰδουστίνου ἀλλὰ καὶ τῶν Εὐρωπαίων φαινομενολογιστῶν.

Στὸ ἕβδομο ἄρθρο καὶ μὲ τίτλο “Galilean Journey Revisited: Mestizaje, Anti-Judaism, and the Dynamics of Exclusion”, ὁ συγγραφέας, ὁ Michael E. Lee, ἀναλύει τὸ βιβλίο *Galilean Journey* τοῦ Virgilio Elizondo καὶ ἀντιμετωπίζει τὶς κατηγορίες ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ παρουσιάζει στοιχεῖα ἀντισημιτισμοῦ. Ἐπιμένει ὅτι γράφεται ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἑβραῖος ὁ ἴδιος, ἀλλὰ διώχθηκε ἀπὸ ἓνα μέρος τῶν Ἑβραίων, συγκεκριμένα ἀπὸ τοὺς ἔχοντες θρησκευτικὴ καὶ κοσμικὴ ἐξουσία. Ἐπομένως, ἡ κριτικὴ γίνεται ὄχι ἐναντίον τῶν Ἑβραίων, ἀλλὰ ἐναντίον ὄλων τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν ἐναποθέσει τὶς ἐλπίδες τους καὶ τὴ τελικὴ «σωτηρία» τους στὴν προσωπικὴ δύναμη καὶ ἐξουσία καὶ ὄχι στὸν Θεό.

Στὸ ὄγδοο ἄρθρο μὲ τίτλο “Jesus and the Samaritan Woman (Jn. 4:1-42)” ἡ συγγραφέας Teresa Okure S.H.C.J. σχετίζει τὴν ἱστορία τῆς συναντήσεως τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ Σαμαρείτισα γυναίκα μὲ τὶς κοινωνικὲς ἀνισορροπίες ποὺ μαστίζουν τὴν Ἀφρικὴ σήμερα. Ἀναλύει δὲ τὰ κοινὰ σημεῖα Χριστοῦ καὶ Σαμαρείτισσας, καθὼς καὶ τὸ τί θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς ποῦν αὐτὰ γιὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς Ἀφρικῆς.

Στὸ ἕνατο ἄρθρο μὲ τίτλο “The Galilean Jesus: Creating a Borderland at the Foot of the Cross (Jn. 9:23-30)”, ἡ συγγραφέας Sophia Park S.N.J.M. ἐρμηνεύει τὴν προαναφερομένη περικοπὴ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου μὲ ὀπτικὴ γωνία ποὺ δίνει ἐλπίδα στους ἐκτοπισμένους ἀνθρώπους, ὅπως εἶναι συγκεκριμένα οἱ μετα-

1. Διανοούμενος Ἰσπανὸς Ἰησοῦιτης καὶ ὑποστηρικτὴς τῆς «Θεολογίας τῆς Ἀπελευθερώσεως», ὁ ὁποῖος ἦταν καθηγητὴς στὸ περίφημο U.C.I. –Πανεπιστήμιο Κεντρικῆς Ἀμερικῆς στὸ Ἐλ Σαλβαντόρ– καὶ ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀπὸ μερικοὺς ὡς νεομάρτυς διότι ἐκτελέστηκε τὸ 1989 ἀπὸ τὸν ἀκροδεξιὸ στρατὸ τοῦ καθεστώτος μαζί μὲ ἑπτὰ ἄλλους ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ U.C.I.

2. Βάσκος Ἰησοῦιτης θεολόγος ποὺ τὸ Βατικανὸ τὸ 2007 τοῦ ἀπαγόρευσε νὰ γράφει ἢ νὰ διδάσκει θεολογία λόγῳ τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν του. Προέρχεται καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο κύκλο μὲ τὸν Ellacuria, εἶναι καὶ αὐτὸς καθηγητὴς τῆς φημισμένης κοιτίδας τῆς «Θεολογίας τῆς Ἀπελευθερώσεως» στὸ U.C.I. Ἔτυχε ὁμως νὰ ἀπουσιάζει ὅταν ἐγινε ἡ ἐκτέλεση τοῦ Ellacuria τὸ 1989.

νάστριες από Ἀσία πού βρίσκονται στήν Ἀμερική. Ὁ σταυρωμένος Χριστός δημιουργεῖ μία εἰδική «κοινότητα τῶν συνόρων» ὅπου ἀνήκουν καί ἀποκοτῶν ταυτότητα καί ἀξιοπρέπεια τέτοιοι ἐκτοπισμένοι ἄνθρωποι.

Στό δέκατο ἄρθρο πού τιτλοφορεῖται “Jesus of Galilee from the Salvadoran Context: Compassion, Hope and Following the Light of the Cross”, ὁ συγγραφέας, ὁ γνωστός Βάσκος θεολόγος Jon Sobrino, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπό τόν κύκλο τοῦ ἐκτελεσθέντος Ignacio Ellacuría, παρουσιάζει τίς ὁμοιότητες μεταξύ Γαλιλαίας καί Ἑλ Σαλβαντόρ: α) καί οἱ δύο χώρες υπέφεραν κάτω ἀπό αὐταρχικά καθεστώτα, β) ἡ ἐμπειρία τοῦ Χριστοῦ καί τῶν μαρτύρων τοῦ Ἑλ Σαλβαντόρ εἶναι παρόμοιες, γ) ἡ ταυτότητα τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ σταυρωμένου λαοῦ τοῦ Ἑλ Σαλβαντόρ διαμορφώνεται ἀπό τήν πίστη ὅτι εἶναι δοῦλοι τοῦ Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος φέρνει τή σωτηρία.

Theological Studies (τόμος 70, τεῦχος 3, Σεπτέμβριος 2009)

Στό τρέχον τεῦχος φιλοξενοῦνται ἐπτά ἄρθρα. Στό πρώτο ἄρθρο μέ τίτλο “Wound Made Fountain: Towards a Theology of Redemption” ὁ συγγραφέας Jerome A. Miller, προτείνει ὅτι ἡ παραδοσιακή δυτική διδασκαλία τῆς ἐκδικητικῆς τιμωρίας πού χρησιμοποιεῖται συνήθως ὡς ἐξήγηση γιά τή σταύρωση τοῦ Χριστοῦ δέν μᾶς βοηθᾷ νά κατανοήσουμε πῶς ἡ σταύρωση καλύπτει τὰ τραύματα καί τίς πληγές τῶν ἀδικουμένων. Ἀντιθέτως, μία θεολογία ἐμπαθητικῆς ταύσεως μέ τοὺς ἀδικουμένους μᾶς ὁδηγεῖ σέ μία θεολογία χριστιανικῆς ἀγάπης πού ἀπελευθερώνει τὸ θῦμα ἀλλά καί τὸν θῦτη ἀπό τὸ ἀδιέξοδο τοῦ κακοῦ.

Στό δεύτερο ἄρθρο, “Loneragan and Pannenberg’s Methodologies: A Critical Examination”, ὁ συγγραφέας τοῦ Cyril Orji, συγκρίνει τίς μεθοδολογίες τοῦ Καναδοῦ θεολόγου-φιλοσόφου Bernard Lonergan καί τοῦ Γερμανοῦ εὐαγγελικοῦ συστηματικοῦ θεολόγου Wolfhart Pannenberg καί ἀποδεικνύει πῶς ὁ ἕνας συμπληρώνει τὸν ἄλλον καί ὅτι μαζί οἱ σκέψεις τους ἀποτελοῦν μιὰ σχεδὸν πλήρη ἐξήγηση τοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς θεολογίας τοῦ μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ τρίτο ἄρθρο, “On the Dynamic Relation Between Ecclesiology and Congregational Studies” μέ συγγραφέα τὸν Royer Haight, S.J., δείχνει πῶς ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιά τή ζωντάνια καί τὴν ἐπικαιρότητα τῆς ἐκκλησιολογίας εἶναι ἡ ἀλληλεπίδραση θεολογίας καί πραγματικῆς ζωῆς ὅπως βιώνεται στίς Ἐκκλησίες ὡς κοινότητες. Χωρὶς μιὰ τέτοια ἐπαφή μέ τή πραγματικότητα ἡ μελέτη τῆς ἐκκλησιολογίας ἀποβαίνει μιὰ ἐντελῶς θεωρητικὴ ἐπιστήμη καί μιὰ ἄχρηστη ἐξάσκηση. Ἐπομένως, ὁ συγγραφέας ἐπιμένει ὅτι ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιά μιὰ «ἐφαρμοσμένη» ἐκκλησιολογία εἶναι οἱ λεγόμενες “congregational studies”, δηλαδή οἱ σπουδὲς ἐπὶ τῶν κοινοτήτων.

Στό τέταρτο ἄρθρο, “Gregory the Great and the Sixth-Century Dispute Over the Ecumenical Title”, ὁ Ἑλληνας ἀπόφοιτος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καί νῦν καθηγητῆς θεολογίας στὸ Φόρνταμ στή Νέα Ὑόρκη George E. Demacopoulos ἐπικεντρώνεται στή διαμάχη μεταξύ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου καί τοῦ Πα-

τριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου Δ΄ (Στ' αἰ.) σχετικὰ μὲ τὸν τίτλο «Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης». Ὁ συγγραφέας ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ διεκδίκηση τοῦ τίτλου αὐτοῦ συνέπιπτε καὶ μὲ ἄλλες ἀμφισβητήσεις τοῦ Πατριάρχου ἔναντι τοῦ Πάπα καὶ ὅτι οἱ «ἄκαμπτες» αὐτὲς ἀξιώσεις τῆς Ἀνατολῆς ἀνάγκασαν τὸν Πάπα νὰ ἀντιπαραθέσει τις δικές του ἀξιώσεις γιὰ οἰκουμενικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἔξουσία, ἐνῶ πρὶν τὴ διένεξη αὐτὴ τὰ συγγράμματα τοῦ συγκεκριμένου πάπα δὲν ἔδειχναν ἴχνος τέτοιας ρητορικῆς.

Στὸ πέμπτο ἄρθρο τοῦ Hyun-Chul-Cho, S.J., “Interconnectedness and Intrinsic Value as Ecological Principles: An Appropriation of Karl Rahner’s Evolutionary Christology”, ὁ συγγραφέας προτείνει ὅτι ἡ οἰκολογικὴ κρίση ὀφείλεται στὴν ἀνθρωποκεντρικὴ ἀντίληψη ποὺ εἶναι ἐνδημικὴ στὸ δυτικὸ κόσμο καὶ στὴ δυτικὴ θεολογία. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ α) ἕναν δυαλισμὸ ποὺ θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπο ὡς ὄν ἀπόλυτα ξεχωριστὸ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη κτίση καὶ β) μιὰ χρησιμοθηρικὴ ἀντίληψη ποὺ ἐπιτρέπει μιὰν αὐθαίρετη καὶ ἀνεύθυνη χρῆση τῆς φύσεως πρὸς ὄφελος τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μόνη διέξοδος, προτείνει ὁ συγγραφέας, εἶναι νὰ τονίζεται ὁ ἄρρηκτος δεσμὸς ἀνθρώπου-φύσεως καὶ νὰ καταστῆ ἡ ἐξελικτικὴ Χριστολογία τοῦ σημαντικοῦ Γερμανοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου Κάρλου Ράνερ ὡς θεολογικὴ βᾶσις γιὰ τὴ δημιουργία τέτοιων οἰκολογικῶν ἀρχῶν.

Στὸ ἕκτο ἄρθρο μὲ συγγραφέα τὸν Daniel Groody, C.S.C. καὶ τίτλο “Crossing the Divide: Foundations of a Theology of Migration and Refugees”, ὁ συγγραφέας προτείνει τὴν ὑπέρβαση διαφόρων «συνόρων» ποὺ ἀπομονώνουν τοὺς μετανάστες στὴ σύγχρονη ἀμερικανικὴ πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, προτείνει ὅτι τὴν ὑπέρβαση τῶν διακρίσεων α) προβλήματος-προσώπου, β) Θεοῦ-ἀνθρώπου, γ) ἀνθρώπου-ἀνθρώπου καὶ δ) ὑπαίθρου-Βασιλείου. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ πραγματικότητα τῆς μεταναστεύσεως μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ τρόπος γιὰ νὰ θεολογοῦμε γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ὡς ἔκφραση τῆς χριστιανικῆς ἀποστολῆς γιὰ τὴ συμφιλίωση τῶν πάντων καὶ τὴν κατάρρευση τῶν συνόρων.

Τὸ ἕβδομο ἄρθρο μὲ συγγραφέα τὸν Michael L. Cook, S.J. καὶ τίτλο “The African Experience of Jesus” ἀνιχνεύει τὴν ἀντίληψη καὶ τὴν ἐμπειρία ποὺ ἔχουν οἱ Ἀφρικανοὶ γιὰ τὸν Χριστὸ –συγκεκριμένα τὸ πῶς τὸν ἔχουν βιώσει μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν νέων Ἀφρικανικῶν χωρῶν. Ὁ συγγραφέας ξεκινᾷ μὲ τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ Χριστὸς ἔχει γίνῃ ἀπὸ ξένος ντόπιος στὴν Ἀφρική. Προτείνει ὅτι γίνε-ται ντόπιος μόνο μέσῳ μιᾶς «πασχαλινῆς φαντασίας», μίας ἀναδημιουργίας καὶ μεταμορφώσεως τῆς ἀνθρωπότητας, μέσῳ ἑνὸς αἰσθητικοῦ ἑορτασμοῦ ζωῆς καὶ μέσῳ τῆς ἀνάγκης γιὰ μιὰ κοινωνικὰ ὑπεύθυνη Ἐκκλησία.

*Αἰδ. Δρ. Φίλιππος Ζυμάρης
Holy Cross Greek Orthodox School of Theology*